

HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Att bli en skolelev

En diskursanalytisk studie om meningsskapande av
barn i behov av särskilt stöd i elevhälsan

Catarina Grahm

Masteruppsats 30 hp
Inom specialpedagogik

Masterprogrammet
Höstterminen 2014

Handledare
Karin Wennström

Examinator
Ann Ludvigsson

Sammanfattning

Catarina Gramh

Att bli en skolelev. En diskursanalytisk studie om meningsskapandet av barn i behov av särskilt stöd i elevhälsan

Antal sidor: 52

Studien är en diskursanalytisk studie av meningsskapandet av barn i behov av särskilt stöd i elevhälsan.

Syftet med studien är att finna vilket meningsskapande som görs kring begreppet barn i behov av särskilt stöd i en social praktik såsom elevhälsan. Inte att finna det sanna, utan att fokusera på de utsagor som gör sanningsanspråk och i vilka sammanhang de ingår i. Vidare är syftet att synliggöra vilka diskurser som råder i elevhälsan och finna de maktförhållanden som föreligger.

Respondenterna för denna studie är ett elevhälsoteam på en F – 9 skola, teamet består av två specialpedagoger, kurator, psykolog, skolsköterska, studie- och yrkesvägledare och leds av rektor. Teamet är verksamt inom årskurserna 7-9.

Resultatet har analyserats utifrån en stegvis process från detaljnivå till en övergripande struktur i fyra nivåer.

Resultatet visar att meningsskapandet av barn i behov av särskilt stöd kan delas in i fyra diskurser: förklaringsmodeller till avvikelser, att bli behandlad, förberedelse till handling och vi och dem. Diskurserna överlappar och är beroende av varandra, flyter in och bryter och påverkar varandra. Det gemensamma för diskurserna är hur barnet ska normaliseras till det som utgör normen. Dessa diskurser är således beroende av varandra och påverkar meningsskapandet av *barn i behov av särskilt stöd*. Diskursen vi och dem utövar även den en normaliserande kraft på eleven, genom den makt som ges elevhälsans professioner att definiera avvikelser, och vara de som anses ha svar, medan de som finns utanför är i behov av de svaren för att kunna behandla eleven. Den officiella makten utgörs av utbildningspolitikens direktiv i form av styrdokument och lagtexter, som genom dessa definierar normen.

Nyckelord: avvikelser, barn i behov av särskilt stöd, diskurs, diskursanalys, elevhälsa, makt, normalitet, specialpedagogik, styrning.

Abstract

Catarina Gramh

pages: 52

Becoming a pupil. A discourse analytical study on the creation of the meaning of children in need of special support in school health service.

The study is a discourse analytical study on the creation of the meaning of children in need of special support in school health service.

The purpose of the study is to find the creation of meaning that takes place around the concept of children in need of special support in a social practice such as student health service. The study focuses on the statements claiming the truth in what contexts they are incorporated. In addition, the purpose is also to make the prevailing discourses in student health service visible and to define the existing power relationships.

The respondents for this study are professionals in a student health team in a preschool/elementary school, and the team is operating in grades 7-9. The team contains two special education teachers, school counselor, psychologist, school nurse, guidance counselor and it is led by the principal.

The results have been analyzed based on a stepwise process from the level of detail to an overall structure in four steps.

The results show that the creation of meaning of children in need of special support can be divided into four discourses: models of explanation for deviation, to be treated, preparation for action, and 'we and the others'. The discourses overlap each other and are interdependent, are flowing and breaking into each other and thus influencing each other. The joint construct of discourses are how the child should be normalized to what constitutes the norm. These discourses are therefore interdependent and affect the creation of meaning of children in need of special support. The discourse 'we and the others' also exerts a normalizing effect on the student, through the power given the student health professionals in defining the difference, and thus being considered having the answers, while those being outside are in need of the answers in order to be able to treat the student. The official power consists of educational policy directives, in the form of policy documents and legal texts, and hence defining the norm.

Keywords: children in need of special support, deviation, discourse, discourse analysis, governmentality, normality, power, special education, student health service.

Förord

Jag påbörjade min masterutbildning hösten 2011, och denna uppsats är slutprodukten av ett långt och intressant arbete.

Jag vill tacka de anställda i den elevhälsa som utgjort min studie, utan er medverkan hade inte detta varit möjligt att genomföra. Till min handledare Karin Wennström, som har bidragit med stor kunskap och inspiration, samt väglett mig i detta arbete, läst mina utkast och givit mig god och hjälpande handledning så att jag kommit vidare. Tack!

Ett stort tack till mina fantastiska kolleger på Högskolan Kristianstad som följt mig i mitt skrivande, ni har bidragit med ett stort stöd!

Sist vill jag rikta ett tack till den person som hjälpt mig med rubriksystem och liknande datatrix i Words.

Jag är innerligt tacksam för allt stöd som givits mig under dessa år inte minst från familj och vänner!

Catarina Grahm

September 2014

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Begreppsdefinitioner	2
1.2 Studiens syfte	3
1.3 Disposition.....	4
2. Teoretiskt ramverk	5
2.1 Historisk tillbakablick på elevvård i skolan	5
2.2 Avvikelse, normalitet, styrning och makt.....	8
2.3 Elevhälsan som diskursiv praktik.....	10
2.4 En skola för alla.....	12
2.4.1 Specialpedagogik.....	12
2.4.2 Relationellt och kategoriskt perspektiv	14
2.4.3 Individ, grupp och organisationsnivå	16
3. Metod	18
3.1 Diskursanalys	18
3.2 Fokusgrupp som gruppdiskussion	20
3.3 Urval.....	22
3.4 Genomförande	23
3.4.1 Konstruerade fiktiva ärenden som trigger	23
3.4.2 Tillfälle 1	24
3.4.3 Tillfälle 2	24
3.4.4 Tillfälle 3	25
3.4.5 Tillfälle 4.....	25
3.5 Transkribering	26
3.6 Analysprocessen.....	27
3.7 Tillförlitlighet	30
3.8 Etiska aspekter.....	31
4. Resultat och analys.....	32
4.1 Detaljnivå - kategorier.....	32
4.2 Analysnivå - individ, grupp eller organisationsnivå.....	40
4.3 Analysnivå - relationellt eller kategoriskt perspektiv	42
4.4 I ljuset av Foucaults teorier – diskurs, makt, styrning, normalitet och avvikelse.....	44
4.4.1 Slutsatser	45
5. Diskussion	46

5.1 Metoddiskussion.....	46
5.2 Resultatdiskussion i ljuset av Foucaults teorier.....	48
5.3 Framtida forskning	52
6. Referenser.....	53

1. Inledning

Normaliseringsdomänen är allestädes närvarande. Vi befinner oss i läraren-domarens, läkaren-domarens, uppfostraren-domarens, ”socialarbetaren”-domarens samhälle; alla dessa låter det universellt normativa råda; och var och en av dem, på den punkt han befinner sig, låter kroppen, rörelserna, beteendet, uppförandet, färdigheterna och prestationen lyda under normerna. (Foucault, 2009, s. 306)

Kan företeelsen barn i behov av särskilt stöd förstås med utgångspunkt i Foucaults teorier (2009) utifrån tankegångar om att individen granskas och styrs mot den rådande normen? Isaksson (2008) menar att klassen är den måttstock som eleven mäts mot och där kunskapskraven med betygen är det instrument som definierar eleverna. Vilket torde innebära att klassen och kunskapskraven utgör normen som eleven mäts mot. En hierarkisk kontroll, resonerar Foucault (2009) där verksamheten styrs utifrån ett regelverk som utarbetas av staten och utbildningspolitiken. I föreliggande studie är elevhälsan den verksamhet som utgör föremålet för undersökningen. Elevhälsans uppdrag är definierat i skollagen (SFS 2010:800) och dess professioner utgörs av skolsköterska, kurator, psykolog, och person med specialpedagogisk kompetens. Dessa kompetenser ska samverka och arbeta dels förebyggande och dels kompensatoriskt för företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Avsikten är att finna avvikarna och forma dessa så att de återigen passar in i normen menar Foucault (2009). Kompensera för bristerna som eleven bedöms ha i relation till kunskapskraven.

Föreliggande studie syftar till att finna det meningsskapande som görs i ett elevhälsoteam kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Syftet är att finna de diskurser som gör sanningsanspråk på vad en elev i behov av särskilt stöd konstrueras. Med språket i fokus synliggöra vilka maktförhållanden som råder inom och utom den sociala praktik som elevhälsan är. Med inspiration av en diskursanalytisk ansats fångas de språkliga processer som konstruerar företeelsen barn i behov av särskilt stöd, i elevhälsan som innefattar olika professioner.

Min ambition är inte att generalisera de funna utsagorna till alla elevhälsoteam, utan att presentera hur utsagorna i ett elevhälsoteam kan gestalta sig utifrån föreliggande studies syfte. Således är det min förhoppning att studien kan bidra till diskussion om hur meningsskapande görs utifrån den norm som studien finner. Därmed ges även en möjlighet till andra perspektiv och andra ställningstaganden.

Jag har ett förflutet i en central elevhälsa och intresset för barn i behov av särskilt stöd och hur vi talar om företeelsen, i synnerhet i förhållande till de styrdokument som ligger till grund för att förstå företeelse har alltid engagerat mig. Det har betydelse hur vi talar om företeelsen, och när vi blir medvetna om vad vi säger, det är då vi kan förändra det.

Styrdokumentet var många gånger ett hinder för att tänka utanför det traditionella. Det traditionella kan förstås utifrån kapitel 3 i skollagen (SFS 2010:800) där bland annat åtgärdsprogram, placering i särskild undervisningsgrupp eller anpassad studiegång kan förstås som redskap för barn i behov av särskilt stöd.

Elevhälsa är ett nytt begrepp i skollagen (SFS 2010:800), ett nytt verksamhetsområde där skolsköterska, kurator, psykolog och en person med specialpedagogisk kompetens ska samverka. Till skillnad från tidigare skollag (SFS1985:1100), där benämningen var skolhälsovård och omfattade hälsokontroller och enklare sjukvårdsinsatser. Elevhälsans roll ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande och bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa (SFS 2010:800). Elevhälsan är en social praktik, som har ett bestämt sätt att tala, agera och är knuten till speciella handlingsmönster.

Professionerna i elevhälsan har givits makt att ge legitimitet åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd, i form av en avvikelse ifrån det normala (Hjörne & Säljö, 2008; Lutz, 2009). Lutz (2009) fann i sin studie att normalitetens gränser är kontextbundna, tidsmässiga och situationsanknutna. Lutz (2014) utvecklar normalitetsbegreppet och menar att samhällets syn på olika variabler av mänskligt beteende är präglade av de aktuella värderingarna i ett samhälle. Således bör normen skilja sig från ett västerländskt samhälle till en liten by i innersta Afrika.

1.1 Begreppsdefinitioner

Föreliggande studie bygger på begrepp som har sin utgångspunkt i Foucaults teorier. Dessa begrepp synliggörs genom hela studien, diskurs, makt, normalitet, avvikelse och styrning. Begreppen introduceras och förklaras kortfattat i denna inledande text.

Foucault (1993) menar att diskurser kan förstås som en regelstyrd framställning av utsagor och teorier som tillsammans utgör artikulerade föreställningar och konstruerade sanningar om någonting, såsom företeelsen barn i behov av särskilt stöd, och existerar som en diskursiv praktik samt har ett flöde av maktrelationer som omsluter och utgör förutsättningen för diskursen. Allt får inte sägas och vem som helst får inte tala, trots att diskursen försöker framstå som dessa förbud inte existerar. Den ger oss ett bestämt språk som formar och styr våra handlingar. Diskurser går in i varandra och överlappas, det är i skärningspunkterna tolkningsföreträdet framträder, de skapar ett meningsutrymme som finns inom varje kultur, i detta sammanhang är elevhälsan den kultur som studeras. Kulturen skapas genom hur de lagstyrda professionerna, såsom skolsköterska, kurator, psykolog och person med specialpedagogisk kompetens, som leds av rektor, tolkar och talar om sitt uppdrag i förhållande till företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Uppdraget är definierat i de regelverk som professionerna har att förhålla sig till. (Foucault, 1993; Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Regelverket är omfattande och förstås i föreliggande studie utifrån Foucaults (1982) styrningsbegrepp som är governmentality. Begreppet står för specifika procedurer som reglerar människors beteenden genom direktiv och kontrollerar deras möjligheter till

handling. Jag har valt att utveckla detta begrepp till institutionella ramar som ska förstås utifrån de regelverk och styrdokument som styr elevhälsans uppdrag och påverkar professionernas möjlighet och begränsningar till handling. De yttranden som blir möjliga i elevhälsan styrs därmed av de regelverk som på så sätt anger ramarna. Detta innebär i föreliggande studie att de institutionella ramarna sätter gränserna utifrån de regelverk som professionerna i elevhälsan har att förhålla sig till. I föreliggande studie återkommer dessutom begreppet makt som utifrån Foucault (2009) kan förstås som styrning och verkar både inåt och utåt i ett system såsom en elevhälsa. En form av disciplinerande makt som har till uppgift att styra och forma individerna genom administrativa tekniker.

Avvikelse och normalitet är centralt hos Foucault (2009). Avvikarna benämns i många sammanhang som de som ska åtgärdas för att sedan återinföras till rådande norm. Dessa begrepp förstås i föreliggande studie utifrån rådande skolnorm med kunskapskrav som sätter gränsen till avvikelse.

Utifrån ovanstående inledning där företeelsen barn i behov av särskilt stöd förstås som en social konstruktion, är en diskursanalytisk ansats en möjlighet att uppnå studiens syfte och finna svar på studiens frågeställningar, med utgångspunkt i ett teoretiskt perspektiv som utgår från Foucaults arbeten.

1.2 Studiens syfte

Syftet med studien är att finna vilket meningsskapande som görs kring företeelsen *barn i behov av särskilt stöd*, i en social praktik såsom elevhälsoteam, vilken består av olika professioner såsom skolsköterska, kurator, psykolog och person med specialpedagogisk kompetens, med ledning av rektor. Inte att finna det sanna, utan att fokusera på de utsagor som framkommer från elevhälsoteamets medlemmar, och som gör sanningsanspråk och i vilka sammanhang de ingår i. Vidare fokuseras på att synliggöra vilka diskurser som råder i elevhälsoteam och finna de maktförhållanden som föreligger. Utifrån detta har följande frågeställningar formats:

- Vilket meningsskapande konstrueras i elevhälsoteam kring begreppet *barn i behov av särskilt stöd*?
- Vilken/vilka diskurs/diskurser går att finna i elevhälsoteam?
- Vilka maktförhållanden framträder?
- Vilken diskurs har tolkningsföreträde?

1.3 Disposition

Uppsatsens teoretiska innehåll har valts utifrån studiens syfte.

I det första kapitlet har jag gett en kort inledning till ämnesområdet, samt förklaring av begreppsdefinitioner. Därefter kommer studiens syfte och frågeställningar.

Kapitel två ger dels en historisk tillbakablick på elevvården i svensk skola, dels ramas studien in av det teoretiska ramverk och de centrala begrepp studien fokuserar på. Det tredje kapitlet ger en beskrivning av studiens metod, utifrån diskursanalys och med fokusgrupp som insamlingsmetod. Kapitlet illustrerar de överväganden och val som gjorts i förhållande till studiens syfte och den metodologiska ansatsen. En förklaring ges om de konstruerade fall som används som fiktiva ärenden utifrån benämningen trigger (Thornberg, 2006). Dessa konstruerade fiktiva ärenden används i studien för att få elevhälsans professioner att diskutera på samma sätt som i deras ordinarie möten, då olika elevärenden presenteras.

I kapitel fyra får läsaren ta del av studiens resultat och analys utifrån en diskursanalytisk ansats.

I det femte kapitlet förs en diskussion, dels om metoden som använts, dels en diskussion om studiens resultat och analys, samt framtida forskning.

2. Teoretiskt ramverk

Utifrån tidigare forskning kommer litteraturen att belysa de centrala begreppen makt, diskurs, styrning, normalitet och avvikelse, begreppen knytes ihop med Foucaults teorier. Dessa begrepp kommer att specificeras i de olika avsnitten i detta kapitel. Kapitlet inleds med en historisk tillbakablick på elevvård.

Den politiska debatten om skolan idag har fokus på kunskap och bedömning, genom betyg i tidigare år med en sexgradig skala och fler nationella prov. Mål att uppnå och mål att sträva mot har ersatts av kunskapskrav. Utifrån detta kan det urskiljas en mer nyttoinriktad skola där de ideologiska frågorna har ställts i skuggan av kunskapskraven (Persson & Persson, 2012). Olika mättekniker, såsom de nationella proven används för att finna var eleverna befinner sig i förhållande till de uppställda kraven. Persson och Persson (2012) menar att aktörer i dagens skola gör sina röster hörda genom krav på diagnoser och fler och mer resurser för att klara alla elever idag, vilket också Tanner (2009) diskuterar i sin artikel. Likaså Assarson (2007) menar att skolan och samhället har under det senaste decenniet riktat sin uppmärksamhet mot de elever som faller utanför normen genom de mättekniker i form av tester som ständigt utvecklas. Som en följd av dessa tester finner samhället ständigt nya diagnoser. Samtidigt är det skolans uppdrag att ge eleverna stöd. Både Isaksson (2008) och Lutz (2009) för diskussionen om en medikaliseringsdiskurs som förstås utifrån begrepp såsom biologiska avvikelser, däribland kan vi finna ADHD och liknande symtomdiagnoser, som tillskrivs eleverna, för att förstå hur skolsvårigheter har fått större betydelse i pedagogiska sammanhang. Det handlar om att definiera avvikelse. I dagens samhälle och skola finns professioner som har tilldelats makten och tolkningsrätten, att genom administrativa processer såsom tester och prov, sätta gränser mellan normalitet och avvikelse. Dessa diskussioner har funnits sedan i början av 1900-talet, men konsekvenserna och hanteringen av eleverna som inte anses passa in blir olika beroende på vilka diskurser om differentiering som råder (Assarson, 2007; Lutz, 2009).

2.1 Historisk tillbakablick på elevvård i skolan

Den särskilda elevvården/hälsan är en del av skolans organisation, och kan betraktas som institutionella strategier för att hantera olikhet, med aktörer som utifrån sin profession ger legitimitet åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd (Hjörne & Säljö, 2008; Lutz, 2009).

Enligt Hjörne och Säljö (2008) går den tidigaste föregångaren till elevhälsa att finna efter andra världskriget, den så kallade mentalhygienrörelsen. Denna strävade efter att förebygga psykiska sjukdomar och skolsvårigheter genom det man kallade för läkepedagogisk modell. De medicinska kunskaperna stod i fokus för både uppfostran och i skolarbetet. Skolläkare och skolsköterskor hade ansvaret för att skilja ut de fattiga och "svaga" eleverna och ge dem sjukvård, samt information och undervisning i hygien. Skolhälsovården kom tidigt att bli den instans som bedömde elevernas förmåga till att tillägna sig undervisning, i synnerhet när elevvården utökades med psykologer.

Redan i början av 1900-talet diskuterades hur skolan skulle hantera elevers olikhet, vilket ledde till att fransmannen Henri Binet fick uppdraget att konstruera ett test för att mäta elevernas förmåga till undervisning, det första intelligenstestet var skapat. Det är värt att notera, att genom detta test fann man fler elever som hamnade inom företeelsen avvikande och bedömdes att ha oförmåga, än man gjorde tidigare (Hjörne & Säljö, 2008).

Elever som bedömdes att inte klara av den normala undervisningen, och inte levde upp till den förväntade normen, separerades till annan verksamhet och undervisades i det som benämndes som hjälpklasser, där speciallärarna även hade en social funktion. Anledningen till differentieringen som gjordes, var att eleverna som bedömdes att inte tillhöra normen, inte skulle påverka de andra eleverna negativt, de som tillhörde normen. I första hand var syftet med denna särskiljning, då som nu, hur de professionella menar att en sådan differentiering var för den avvikande elevens bästa. Situationen för eleverna med skolsvårigheter skulle förbättras. Samma tankegångar finnes i dagens skollag, rektor får stänga av en elev som bedöms störa ordningen, och placera eleven på annan skolenhet, eller i en särskild undervisningsgrupp (Backlund, 2007; Hjörne & Säljö, 2008; SFS 2010: 800).

Grundskolans införande, Lgr 62, innebar en stor omstrukturering med en större likformighet i skolsystemet, dock med en omfattande hjälpklassverksamhet som så småningom ersattes av utbyggd specialundervisning i grundskolan (Börjesson, 1997). Inför införandet av enhetsskolan uttrycktes oro över hur det skulle fungera med att alla elever fick samma skolgång, oavsett social bakgrund och studietradition, eller om eleven planerade fortsatta studier (Lgr, 1962). Legitimitet för särskiljandet lades på den enskilda eleven, genom att eleven var den som bedömdes ha svårigheter, lärmiljön bedömdes att ha underordnad betydelse. Särskiljandet till specialundervisning och specialklass skulle betraktas som en förmån för den enskilde. Om inte eleven och dennes föräldrar accepterade ett sådant särskiljande med en placering i lämpligare miljö ansågs det att elevens bästa väge tyngre än föräldrarnas vilja. Ansvariga för den tidens skola ansåg dessutom att en elev med skolsvårigheter kunde ha en negativ inverkan på övriga elever. Dessa argument var därmed överordnat föräldrarnas vilja till att ha sitt barn i normalklass. Syftet med exkluderingen hade en dubbel funktion. Dels genom särskiljning från normalklassen, kom de normala barnen ej att riskera att påverkas av det avvikande, dels fick de avvikande stöd och hjälp med sina skolsvårigheter tillsammans med andra som bedömdes som avvikande (Backlund, 2007; Börjesson, 1997).

I elevvården användes begreppet, att förebygga skolsvårigheter. Skolan skulle inte endast planera för särskilda åtgärder för den enskilde, ord som en gemensam anda och gemensamma arbetsformer skulle forma skola. Något som den tidens läroplan lyfte fram var eleviakttagelser som syftade till att, i mer moderna ord, kartlägga elevens färdigheter och prestationer, detta för att planera den eventuella elevvården. Läroplanen (Lgr 62) ger en detaljerad beskrivning av det som skulle bedömas som skolsvårigheter. Man kan finna detaljerade exempel, som aggressivitet, snatteri och lögn. Intressant att notera är även den åtskillnad som gjordes angående den materiella miljön och den psykiska. Den materiella beskrivs som den miljö eleverna mötte i skolan, och var av underordnad betydelse, medan den psykiska beskrivs som den viktiga, och tog avstamp i elevens hemmiljö och individuella färdigheter (Lgr, 1962).

Det poängteras att elevvård är framförallt vardagliga arbetsformer, inte bara åtgärder på individnivå. Lärarens arbetssätt för att komma tillrätta med de olika formerna av problem framhölls i den tidiga läroplanen (Backlund, 2007). Trots ambitionen om en skola för alla, bedrevs en avsevärd mängd olika specialverksamheter, som ringade in de olika kategorierna av skolsvårigheter. Utifrån det kategoriska perspektivet, som innebär att skolsvårigheterna ses som individbundna, drevs skolan till att verka utifrån det kompensatoriska synsättet, med en avsevärd mängd olika specialklasser, såsom hjälpklass, observationsklass och skolmognadsklass för att nämna några (Lgr, 1962). Allt för att matcha behoven hos eleverna utifrån en tanke om att differentiering, var att ge eleverna möjligheter. Detta gjordes genom att eleven placerades i en grupp där problematiken var likartad (Hjörne & Säljö, 2008).

Genom 1969 års läroplan (Lgr 69) förväntades elevhälsovården vara delaktig i utredningar om elevernas skolsvårigheter. Under denna tid förändrades synen på skolpsykologernas verksamhet, från att vara de som sorterade med hjälp av tester så skulle psykologerna behandla och förebygga. Vidare lät läroplanen göra gällande att undervisningen så långt som möjligt skulle ske inom klassens ram.

I läroplanen (Lgr, 1969) uttrycks att ansvaret för eleverna angående den mentala och kroppsliga hälsan i första hand ålades läraren, till sin hjälp för detta fanns skolsköterska, skolpsykolog och kurator. ”Varje lärare bör känna till barns normala utvecklingsgång och de vanligaste orsakerna till beteendestörningar...”(s. 14).

SIA-utredningen (Skolans inre arbete) 1974 innebar en förändrad syn på förekomsten av elever i behov av särskilt stöd, en ökad betoning på miljö och individ i samspel. Utredningen såg kritiskt på specialundervisning, och man kom fram till att specialpedagogiskt synsätt borde präglade all verksamhet på skolan. Den utbildningspolitiska diskursen artikulerade att skolan skulle vara för alla elever. Elevvårdspersonalens arbete förändrades genom detta ställningstagande. Arbetet med barn i behov av särskilt stöd skulle ske i samarbete med lärarna. Ett närmande mellan elevvård och specialundervisning skulle uppnås. Tanken på en skola för alla var därmed explicit (Backlund, 2007; Tanner, 2009). Skolans arbetsmetoder och undervisningsformer lyftes fram. I utredningen gick man så långt att man talade om en skola med undervisningssvårigheter, och menade att skolan inte var anpassad för att möta elevernas olikheter (Ahlberg, 2013).

SIA-utredningen fick stor inverkan på 1980 års läroplan. Skolan skulle anpassas efter eleverna och inte tvärtom. De formuleringar som går att finna i denna läroplan, såsom att vid vissa funktionsnedsättningar och skolsvårigheter kunna placera eleverna i särskilda undervisningsgrupper, samt besluta om anpassad studiegång, finner vi även i dagens läroplan (Lgr 11). Elevvårdens roll såsom serviceinrättning för att särskilja avvikelser tonades ner. Funktionen för elevvårdsteamet kom att präglas av tidens perspektivskifte. Elevvårdspersonalens integrering i skolans verksamhet, eller en mer fristående del som intar en konsultroll kom att diskuteras under denna tid (Backlund, 2007; Hjörne & Säljö, 2008; Tanner, 2009).

I 1994 års läroplan (Lpo 94) blev decentralisering ett tydligt honnörsord med en mål- och resultatstyrd skola. Hur det som för tiden betraktades som avvikelser bedömdes på den lokala

skolan. Normen avgjordes utifrån den skola/klass eleven tillhörde. Betoningen var att eleverna skulle bemötas utifrån sina behov.

En utredning gjordes på uppdrag av regeringen (SOU 2000:19), benämningen blev *Från dubbla spår till Elevhälsa*. Det framhölls att lärande, hälsa och skolmiljö hänger intimt samman, och beslutet blev en sammanhållen elevhälsa som därmed inkluderar skolhälsovården (Hjörne & Säljö, 2008).

Många reformer genomfördes 2010 och år 2011 fick skolan en ny skollag (SFS 2010:800) och nya läroplaner. Orsaken som angavs för dessa reformer är svenska elevers bristande kunskaper i relation till internationella undersökningar. Vidare ska kunskap stå i fokus. Elevhälsan är inskriven i skollagen, med definition om vilka professioner som ska finnas i denna. I förarbetena kan vi finna att syftet med detta är att stimulera samverkan mellan den särskilda elevvården, kurator och psykolog, skolhälsovården och de specialpedagogiska insatserna (SFS 2010:800; Utbildningsdepartementet, 2009).

I historieskrivningen finnes olika särlösningar, samt att elever i alla tider, på olika sätt och mer eller mindre har bedömts utifrån en normalitet. Eleverna har kategoriserats utifrån individuella brister, en konstruerad sanning utifrån tidens mått, olika sanningsbärande begrepp för avvikelse har använts. Idag används inte vanartig eller abnormt beteende för det som bedöms som barn i behov av särskilt stöd, samhället har andra kriterier idag, ADHD, utåtagerande, för att nämna några (Hjörne & Säljö, 2008).

2.2 Avvikelse, normalitet, styrning och makt

Ett diskursivt handlande bidrar till att konstruera den sociala världen. Kunskapen om världen fås genom kategorier som vi tar för givna. Vissa former av socialt handlande blir på så sätt möjliga och naturliga medan andra inte blir det (Winther Jørgensen & Philips, 2007). Språkliga konstruktioner och formuleringsprocesser bidrar till att konstruera företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Utvecklingspsykologiska, neuropsykiatriska och medicinska termer som förståelsearena för det som ska bedömas som avvikande används ideligen i dagens skola (Isaksson, 2008; Lutz, 2009). I Ekströms (2004) studie av hur en kommuns ledande aktörer talar om och definierar barn i behov av särskilt stöd, framkom att de flesta framhåller elevernas inneboende förutsättningar och egenskaper samt individuella begränsningar som avgörande för att betraktas som en elev i behov av särskilt stöd. Likaså Hjörne och Säljö (2008) påvisar hur elevers tillkortakommande fokuseras i form av individuella begränsningar som framträder i talet i elevhälsoteamen de studerat.

För att förstå vilka elever som lagtexten syftar på måste vi utgå från en norm, avvikelse utifrån normalitet. Styrdokumentet ger inga indikationer på gränsdragningen, det blir upp till den enskilda skolan och dess professioner att bedöma och definiera företeelsen barn i behov av särskilt stöd, utifrån historiska och kulturella bedömningsgrunder. Eleverna ges ett meningsskapande i talet som kan ses som konstruktioner, de definieras och får en social mening utifrån gällande styrdokument (Andreasson, 2007; Börjesson, 1997; Isaksson, 2008). Börjesson och Palmblad (2003) diskuterar med utgångspunkt i problembarnet och det

önskvärda barnet, hur det görs utredningar och testningar för att finna de barn som avviker från skolnormen som dessutom är att betrakta utifrån det som är kulturellt bestämd. Detta görs genom experter som utses för att kontrollera barnen, att de når upp till de förväntningar skolan kräver. Förväntningarna skiftar dessutom över tidsepoker, genom att krav och mål förändras. De administrativa behoven hos skolan styr och utifrån skollagen görs utredningar när det framkommer att en elev riskerar att inte nå kunskapskraven (Börjesson & Palmblad, 2003; SFS 2010:800). På så sätt blir styrdokumentet det normativa och det som bedömer den enskilde eleven som avvikande från normen och ska utifrån regeln åtgärdas. Regeln i föreliggande studie torde kunna betraktas utifrån de kunskapskrav som minst ska uppnås. Riskerar eleven att ej nå dessa, ska det anmälas till rektor (SFS 2010:800) Det disciplinära systemet, kan likställas med hur styrdokumentet dikteras i förhållande till den rådande utbildningspolitiken, vilka ger den avvikande gruppen uppgifter för att rätta till deras brister för att därefter återinföras in i skolsystemet (Foucault, 2009).

Skolans aktörer måste förhålla sig till skollagen och uppfylla de krav på bedömning och mätning som styrdokumentet kräver. Genom bedömningen finner skolan de elever som faller utanför normen. Men vem är normen? Hjälpmedlen för att finna normen är styrdokumentet och klassen som fungerar som kontrollgrupp. Olika mättekniker finnes för att förstå vem som utgör normen (Isaksson, 2008).

Historiskt sett har argumentationen för särskiljandet från normalgruppen uteslutande handlat om fördelarna för de elever som faller utanför normen, rätten till särbehandling. I skollagen (SFS 2010:800) finner vi en parallell till denna retorik utifrån skrivningen som gör det möjligt för rektor att stänga av, eller omplacera en elev tillfälligt vid annan skolenhet, om denne elev bedöms störa övriga elever. Detta för att säkra de andra elevernas trygghet och studiero (Börjesson, 1997; Börjesson & Palmblad, 2003; SFS 2010:800). Vad är då syftet att skilja ut eleverna som bedöms störa? Börjesson och Palmblad (2003) menar att den rätta vägen ska komma inifrån individen själv, och finnes något fel som ej överensstämmer med normen ska detta korrigeras för att de etablerade normer samhället och skolan vilar på i möjligaste mån ska hållas intakta och ej befläckas.

I Foucaults teorier (2009) finner vi hur den disciplinära samhällsformationen ska producera och forma en ny användbar individ. Ett hegemoniskt perspektiv synliggörs, ”vi” och ”dem”. Men vad gör detta med eleven, vilka konsekvenser får det? Eleverna som på olika sätt särskiljs och ständigt blir ifrågasatta, antar då den identitet som rådande maktordning ger. Skolans aktörer följer det politiskt normativa och korrekta i form av skollagstiftning och styrdokument, på så sätt blir de själva utsatta för makten (Assarson, 2009; Lindgren, 2010). Normens makt verkar genom disciplineringen och mäter individerna utifrån handlingar och prestationer i förhållande till den uppsatta regeln. Enligt Lindgren (2010) menar Foucault att normen förstås utifrån mätbara tekniker såsom kunskapskraven anger (Lindgren, 2010). I dagens skola är kunskapskraven den norm som är dominerande, utifrån en kvantitativ mätning och med utbildningspolitikens försorg definiera elever i behov av särskilt stöd, genom olika tester och kartläggningar. Börjesson (1997) menar att det är skolans vardag som är referens för det som ska betraktas som normalitet.

Lutz (2009) menar att i kategoriseringsprocesser och avvikelsebedömningar läggs ett stort ansvar på lokala aktörer, det råder en stark koppling till olika professioners tolkningsrätt när det gäller att definiera normalitet. Vissa professioner har en framträdande roll och därmed makt i att sätta gränsen mellan normalitet och avvikelse. Utifrån utbildningspolitikens direktiv med elevhälsans roll, och mätbarhet av eleverna genom olika tekniker (SFS 2010:800) synliggörs en maktutövning där den överordnade diskursen är utbildningspolitiken.

Enligt Foucault (2009) är detta en specifik styrningsmentalitet som benämns *governmentality*. Syftet är att se till människors behov av kontroll och möjligheter till sanktioner av det som bedöms som hot. Hotet som individen utgör utsätts för disciplinerande tekniker i form av normaliserande sanktioner och kontroll för att så småningom återinföra individerna till normen när de är färdigbehandlade. Kontrollen kan förstås som institutionella ramar, i form av styrdokument och olika regelverk som de professionella är styrda av. Avvikelse betraktat utifrån normens förväntningar måste korrigeras och åtgärdsarsenalen i samhället och skolan startar sitt arbete. För detta ändamål finns professioner som bedöms ha expertkunskapen för denna korrigerande (Börjesson & Palmblad, 2003; Lindgren, 2010).

2.3 Elevhälsan som diskursiv praktik

Elevhälsans uppdrag är definierat i bland annat skollagen (SFS 2010:800) med anvisningar för dess professioner, som är skolsköterska, kurator, psykolog och person med specialpedagogisk kompetens, teamet leds av rektor. Det betonas att elevhälsan ska vara väl integrerad i skolans övriga arbete, och att ett gott samarbete ska råda mellan elevhälsa, ledning och pedagogisk personal. Insatserna för barn i behov av särskilt stöd är av högsta prioritet (Ahlberg, 2013; SFS 2010:800). Elevhälsans uppdrag är av skiftande karaktär, då dess professioner även lyder under fler regelverk än skollagen (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Socialstyrelsen har föreskrifter för elevhälsans verksamhet. Staten i sin helhet utövar styrning av elevhälsans verksamhet genom tillsyn och inspektion. Uppgifterna som elevhälsan ska utföra ligger således på olika nivåer och styrs av flera regelverk (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Denna hierarkiska översyn finnes i Foucaults teorier (2009) såsom en kontroll av verksamheten, en institutionell kontroll att se till verksamhetens processer mer än till dess resultat, där tid och rörelser ges en avgörande betydelse. Elevhälsan kan således betraktas såsom att den ingår i ett maktmaskineri, där effektivitet och snabbhet prioriteras. Makten omsluter och finns i maskineriet och genom lagtexter kontrolleras professionerna. Nästa steg i maskineriet är professionernas uppgift att kontrollera, bevaka och utreda de elever som bedöms som avvikande.

Hjörne och Säljö (2008) diskuterar utifrån sin studie, där fem skolers elevhälsoteam ingick. Innehållet i elevhälsoteamens möten karakteriseras av berättelser av händelser som bedöms avvika från det förväntade, de beskriver det som "trouble talk". Professionerna i teamen använder kategorier för att skapa mening åt de berättelser och händelser som framläggs i elevhälsoteamen, och som innefattar vad företeelsen barn i behov av särskilt stöd är. Skolproblemen ges individuella förklaringar som syftar tillbaka på den enskilde och beskrivs med termer såsom "något fattas flickebarnet", "kan det vara damp eller något".

Gerrbo (2012) beskriver i sin studie hur elevhälsomötena kan förstås som en formell och strukturerad form av meningsskapande. Gerrbo använder begreppet sensemaking och utvecklar begreppet till meningssökande och hur detta ska förstås som en social handling som sker i elevhälsomötena. En diskurs sammanbinder och utestänger det som är möjligt att säga i en social praktik. Språket formar praktiken. Diskursen skapar mening åt händelser och tankar som uttrycks och blir en vilja till sanning i den bemärkelsen att den vilar på institutionella ramar och stöd (Foucault, 1993). De institutionella ramarna dikterar även den mötesordning och den särskilda kultur som framträder i elevhälsomöten utifrån de regelverk som styr verksamheten. Hjørne och Säljö (2008) menar att denna kultur kan betraktas såsom en problemlösningsarena, där det finns en praxisgemenskap, alla vet hur de ska agera, utifrån hur ärenden diskuteras, samt hur skolans möjligheter till stödåtgärder är. Inkommande ärenden diskuteras oftast utifrån tre steg, introduktion av ärendet, därefter diskussion, för att slutligen sammanfattas med förslag på åtgärder. Samtalen är oftast inriktade på att finna lösningar för individen och utgår därmed från ett individperspektiv. I dessa samtal framkommer ingen tydlig skillnad mellan hur de olika professionerna resonerar, utan språket och talet är detsamma oavsett vilken profession som uttalar sig. De olika professionerna möts och bekräftar varandra snarare än att utveckla samtalen och ställa nya frågor (Hjørne & Säljö, 2008). Elevhälsan arbetar utifrån de regelverk som kan betraktas såsom institutionella ramar som legitimerar de handlingar som utförs. Möten är ständigt återkommande och beskrivs i Backlunds (2007) studie för att ha hög prioritet. Likaså Möllås (2009) visar i sin studie hur ett flertal formella möten hålls, dels inom elevhälsan och dels som överlämningskonferenser. Mycket tid läggs på förberedelsearbete i dessa möten. Både Backlund (2007) och Möllås (2009) uttrycker hur enskilda elevärenden diskuteras i dessa möten, men sällan leder till pedagogiska åtgärder som skulle kunna utveckla den pedagogiska verksamheten.

Institutionella ramar är att betrakta såsom den styrning som görs av utbildningspolitiken genom de styrdokument som aktörerna måste förhålla sig till i en elevhälsa som är utbildningspolitiskt styrd utifrån ett flertal regelverk (SFS 2010:800; Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Andreasson, Ekström och Lundgren (2011) lyfter fram hur politikerns beslut skapar de villkor som skolor och dess aktörer har att följa och i sin tur skapa mening kring. Ett medel för detta är åtgärdsprogram och pedagogiska kartläggningar som föregås av möten mellan de professionella. Dessa kan då ses som styrningsmedel inom de institutionella ramarna som elevhälsan har att förhålla sig till. Lutz (2014) beskriver hur elevhälsoteamens dokumentation som en formaliserad samverkan med pedagogerna kan motverka sitt syfte genom en alltför tung byråkrati. Likaså Ekström (2004) diskuterar i sin studie hur informanterna på nämndnivå ansåg att styrning i form av politiska beslut ska säkerställas i form av regelverk som ett led i att ge stöd till elever i skolsvårigheter och verkställs av de professioner som är utsedda till att hantera regelverket. Dessa tankegångar finnes hos Rose (1995) som beskriver hur staten försöker i termer av att vägleda och styra se till att de professionella utrustas med behörigheter att agera som experter. Genom det behöver inte de politiska maktutövarna själv agera utan utser experter i maktutövandet. Foucault (2009) menar att makten finns inom diskursen, hur språket konstruerar det som ska betraktas som sanning och genom denna verkar utbildningspolitikens disciplinära tvångströja i form av lagtexter som definierar elevhälsans uppdrag.

2.4 En skola för alla

Debatten om en skola för alla, en sammanhållen skola har uttryckts i styrdokumenterna sedan 1980-talet. Begreppet markerar att alla elever är välkomna och undervisningen är anpassad efter varje individs förutsättningar (Ahlberg, 2013).

Salamancadeklarationen (Svenska UNESCO, 2006) pekar ut en gemensam riktning för länderna som skrivit på denna. Alla barns rätt till en likvärdig utbildning i en integrerad skola, med barnet i centrum. Likaså i skollagen (SFS 2010:800) beskrivs alla barns rätt till lika tillgång till utbildning. Integreringsbegreppet förutsätter att barnet/eleven först måste varit segregerad från klassen, och därmed definierat som avvikande, för att kunna bli integrerad i klassen och skolan. Inkludering som begrepp står snarare för system- och organisationsförändring, och där mångfalden ska ses som det normala. En förändrad organisation innebär en annan struktur på skolan och där alla elever oavsett olikhet ses som det naturliga (Ahlberg, 2013). Utifrån politiska och ideologiska intentioner i samhället och skolan förändras och omformuleras ställningstagandet och synen på kunskap, hur den ska förmedlas och vem som har rätt till den. Den diskurs som i dagens skola anses korrekt innehåller begrepp som delaktighet och gemenskap, men Assarson (2007) ifrågasätter vilken diskurs som egentligen råder när skolan idag finner lösningar i form av smågrupper som är specialiserade efter elevernas brister. Likaså diskuterar författaren i sin studie den marknadsliberala diskursen som innefattar redskap för de mätbara målen som eleverna ska uppnå. Detta sker som en statlig kontroll med hjälp av nationella prov och graderade betyg, som gör det möjligt att rangordna elever. Utifrån detta värdesystem som sorterar eleverna, fortsätter författaren att diskutera hur elever som utifrån det mätbara inte nått fram till godkända betyg och då fylls med ett socialt värde och blir elever i behov av särskilt stöd med extraträning och särskilda uppgifter för att bli en av dem som nått fram till målet (Assarson, 2007).

Foucault (2009) menar att disciplinen, som kan jämföras med mild maktutövning, fungerar som en metod att forma nyttiga individer och med hjälp av tvång forma dessa till samhällsnytta. Till sin hjälp har den disciplinära makten olika tekniker för att styra individerna. Politiska intentioner görs sig hörda genom att utifrån ett detaljerat tvångssystem forma individerna, eller i denna kontext, eleverna utifrån bland annat individuella samtal, åtgärdsprogram och nationella prov och den slutgiltiga examen – betygen.

2.4.1 Specialpedagogik

Vad är specialpedagogik? En högst relevant fråga att ställa, men dessvärre svårare att besvara. I dagens läroplan, Lgr 11, menar Ahlberg (2013) att intentionerna om en skola för alla med honnörordet inkludering avstannat och det är upp till kommunerna hur specialpedagogiken ska tolkas och användas, dock kvarstår rätten till stöd för elever i svåra skolsituationer. Persson och Persson (2012) har gjort en genomgång av skolans styrdokument och dessa visar att begreppet inkludering helt saknas i dokumenten. Lutz (2014) beskriver att decentraliseringen av skolan idag är långt framskriden, vilket gör att de specialpedagogiska insatserna ser väldigt olika ut i kommunerna. Vidare menar Ahlberg (2013) att genom bevarandet av dels särskolan och dels särskilda undervisningsgrupper, finns det mycket som pekar på att likvärdigheten i skolans undervisning har avstannat. I Karlssons (2007) studie

framkom hur skolan organiserar särskilda undervisningsgrupper, genom att eleverna delvis är inkluderade i vissa moment i ”normalklassen”, men lyfts ut till den lilla gruppen när bedömningen är att eleverna ej klarar av att vistas i det stora sammanhanget. Denna bedömning beskriver Karlsson som individfokuserad utifrån kartläggning av elevens brister.

Specialpedagogiken är ett tvärvetenskapligt kunskapsområde och teorin kommer från olika discipliner, såsom psykologi, sociologi och medicin. Den syn på specialpedagogiken som enligt Persson (2008) är rådande är individfokuserad, svårigheterna anses finnas hos individen och där specialpedagogiken ska rätta till dessa svårigheter. Persson menar att det är den psykologiska synen som dessutom baseras på en statistisk modell, normalfördelningskurvan, där den enskilde mäts i förhållande till andra, som gränser mellan normalitet och avvikelse framträder. Även Ahlberg (2013) diskuterar hur en stor del av forskningen i specialpedagogik har fokus på att studera normalitet, avvikelse och differentiering. Men gränserna är oklara då synen på normalitetsbegreppet förändras över tid, genom de lagar och styrdokument som är rådande. Persson (2008) resonerar i likhet med Ahlberg (2013) om hur den specialpedagogiska forskningen har blivit polariserad med den betydelsen att två motstridiga riktningar synliggörs, den individfokuserade samt den miljöfokuserade. Denna syn på specialpedagogiken och dess aktörer formar således verksamheterna och med hjälp av styrdokumentens anvisningar pekas eleven ut. Eleven ska utredas om det framkommer att denne riskerar att ej nå kunskapskraven, varvid testning och mätning tar vid (SFS 2010:800). I ljuset av PISA värden står ämneskunskaper hos dagens elever högt i rang, och en oro för dessa resultat hos svenska elever. Svaret för att höja nivån på resultaten finnes i ny lärarutbildning, ny skollag och ämneskursplaner, trots att forskarsamhället är ytterst kritiska till validitet och reliabilitet i testerna som eleverna utsätts för och som föregås av de internationella PISA-studierna (Jakobsson, 2013). Utifrån Foucaults teorier (2009, 2010) är målet att effektivisera kontrollen över eleverna, en maktteknologi i form av administrativa processer, där avvikelsen ska skiljas från den förväntade normen som i detta sammanhang utgörs av de elever som når upp till kunskapskraven. Detta menar Foucault, är för att normalisera de onormala. En statlig översyn som använder specialpedagogiken som sitt instrument för att korrigera avvikelsen. Utredningar görs i omfattande mängd, som kan mynna ut i åtgärdsprogram. Övrig pedagogisk dokumentation har också ökat i dagens svenska skolor, och har därmed blivit ett specialpedagogiskt kännetecken, genom att kartläggningar och utredningar föregås av särskilt stöd. Utifrån den mål- och resultatstyrda skolan kan denna dokumentations- och utredningsiver förstås i relation till den alltmer decentraliserade skolan (Andreasson, 2007). Även Lutz (2014) menar att arbetet med dokumentation tilltar genom att avståndet mellan pedagoger och andra aktörer inom skolan och förvaltning ökar, vilket gör att just dokumentationsivern i form av en kontrollfunktion, som kan förstås utifrån vilken elev som har rätt till särskilt stöd, har vuxit sig stark. Utifrån Foucault (1982) är motsvarigheten, det han benämner som den pastorala makten. Genom den maktteknik som utredningar och skriftlig dokumentation utgör, blir det en form av bikt och bekännelse av barnet som bedöms som avvikare, på så sätt formas den pastorala makten som givits åt de professionella i elevhälsoteamen. De professionella både producerar och reproducerar systemet och legitimerar sina handlingar med statens rättesnöre som vägvisare.

Utredningar och åtgärdsprogram har som syfte att något ska korrigeras och åtgärdas och högst sällan fylls programmen med förslag på förändringar i lärmiljön enligt Perssons (2008) studie. Vidare menar Persson (2008) att den specialpedagogiska verksamheten konstrueras utifrån en syn på elevens bristande förmågor, där en vanlig åtgärd är placering utanför den ordinarie klassrumsmiljön, och fylls med ett undervisningsinnehåll som har fokus på svenska och matematik, oavsett vilken svårighet som eleven tillskrivs. Skolverkets (2009) sammanställning av forskningsresultat ger en bild av specialpedagogiskt stöd såsom stigmatiserande, i den bemärkelsen att stödet ej har gett några resultat för den enskilde eleven, utan snarare visar eleverna en sämre förmåga än innan åtgärder sattes in. Eleverna utsätts oftast för likande stöd utifrån vad som skolorna har att tillgå.

Persson (2008) visar utifrån sin studie, hur specialpedagogerna resonerar om att den viktigaste uppgiften är att bygga upp elevernas självförtroende, att eleverna tror på sig själva. Detta kan förstås i relation till Ahlbergs (2013) diskussion om hur specialpedagoger i sin yrkesutbildning möter dessa resonemang i form av att eleverna ska ges redskap för att skapa en tilltro till den egna förmågan och att självkänsla är av stor betydelse för elevernas lärande. Lutz (2014) diskuterar specialpedagogiska insatser utifrån förebyggande, eller som åtgärder som sätts in efter att svårigheter uppmärksammas. Det arbetsätt som är dominerande i det specialpedagogiska arbetet är individbundna till sin karaktär. Differentiering utifrån att nå kunskapskraven är oftast avgörande för specialpedagogiska insatser (Ahlberg, 2013; Lutz, 2014; Persson, 2008). Skrtic (2005) uttrycker hur synen på elever i behov av särskilt stöd utgår från en byråkratisk organisation, bland annat genom den dokumentation som görs. Författaren menar att utveckling måste ske utifrån en samverkande praktik i skolorna med kollegialt lärande i gemenskap med mångfalden av elever.

2.4.2 Relationellt och kategoriskt perspektiv

Det torde vara rimligt att inleda detta stycke med att ställa dessa perspektiv gentemot varandra utifrån en teoretisk tolkning av en diskursiv kamp dem emellan. Diskurser i skolan representerar ett bestämt sätt att tala om en företeelse, hur företeelsen uppfattas. De olika perspektiven kan därför ses kämpa mot varandra för att uppnå hegemoni, låsa fast talet om en företeelse och dess betydelse på sitt sätt (Winther Jørgensen & Phillips, 2007).

Ahlberg (2013) menar att det finns olika sätt utifrån forskning att diskutera specialpedagogik och därmed också de olika perspektiven. Utifrån föreliggande studies intresse kommer två perspektiv att beskrivas utifrån tidigare forskning.

Individperspektivet kan likställas med det kategoriska och kompensatoriska perspektivet. Fortsättningsvis kommer benämningen kategoriskt perspektiv att användas. Det andra perspektivet är det relationella.

De olika perspektiven bottenar i hur forskningen söker förklaringar till skolproblem. Det kategoriska perspektivet utgår ifrån att individen är bärare av problemet. Inom detta perspektiv är diagnoser centrala, synen på individen är utifrån ett medicinskt-psykologiskt perspektiv. De professionella kompenserar för de brister som individen bedöms ha. Inom en

sådan diskurs mäts individens avvikelse gentemot en norm, vilket gör att kompensation för bristen ska ges för att tillhöra normen (Ahlberg, 2013; Björk-Åman, 2014; Nilholm, 2007). Vad som ska betraktas som norm utgörs dels av skolans syn på normalitet och avvikelse och enligt Isaksson (2008) utgörs det av elevernas arbetsförmåga, relation till kunskapskraven och förmåga till social anpassning. Författaren menar dessutom att de utbildningspolitiska styrdokumenterna anger tonen för normalitet och därmed en norm att förhålla sig till i form av kunskapsmål och kunskapskrav. Inom detta perspektiv används specialpedagogiken för att kompensera elevens bedömda brister (Ahlberg, 2013).

Det relationella perspektivet utifrån Ahlberg (2013) beskrivs såsom att svårigheter uppstår i mötet mellan eleven och utbildningsmiljöns krav. De problem som uppstår ska åtgärdas utifrån organisation, grupp och individnivå, med eleven som en del av lärandekontexten. Fokus ska läggas på stödjande åtgärder i skolans verksamhet, och specialpedagogiken förenas med skolans ordinarie undervisning.

Forskningen och diskussionen om de olika perspektiven är många, det som är gemensamt är hur specialpedagogiken möter skolproblem. Björk-Åman (2014) menar att specialpedagogiska paradigmskiftet medför en förändrad syn på skolproblem. Likaså diskuterar Tanner (2009) och även Nilholm (2007) hur synen på elever i behov av stöd skiljer de olika perspektiven åt, vad och hur man betraktar skolproblem. Isaksson (2008) fann i sin studie att majoriteten av åtgärdsprogrammen var insatser på individnivå, samt att medicinska utredningar och diagnoser eftersträvades dels av pedagoger och dels av skolpsykologer. Inom ramen för tolkning av ett kategoriskt perspektiv utgör Isakssons (2008) studie ett konstaterande som bekräftas av Persson (2008) där han diskuterar bland annat specialpedagogikens funktion utifrån de två polariserande perspektiven. Det kategoriska perspektivet anser att de specialpedagogiska behoven utgörs av individbundna svårigheter som oftast diagnosticeras eller på annat sätt bedöms.

Mätningar och kontroller görs, i form av utredningar för att finna individerna. Normen utgör en makt i vilka alla ska fogas in och där formell jämlikhet ska råda (Foucault, 2009).

Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) uttrycker hur skolan utifrån ett relationellt perspektiv torde arbeta med ett genomgripande förändringsarbete där hela skolorganisationen involveras i ett långsiktigt arbete och specialpedagogiska frågor problematiseras. Samtidigt menar författarna att ett sådant synsätt innebär en stor förändring, då akuta situationer ej löses på individnivå, utan kräver en större förändring, vilket kan innebära en negativ syn från skolans aktörer att införa sådana ändringar av skolverksamheten. En förändring av skolans verksamhet och förhållningssätt gentemot elever i behov av särskilt stöd innebär tänkande och planering i ett längre tidsperspektiv som dessutom sträcker sig över både terminer och läsår. Som dessutom innefattar olika skolformer och kommunernas skolpolitik (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2001).

2.4.3 Individ, grupp och organisationsnivå

En pedagogisk kartläggning av elevens hela skolsituation ska göras då det uppmärksammas att en elev inte kommer att nå kunskapskraven eller uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. En sådan kartläggning ska göras på såväl individ, grupp och skolnivå (Ahlberg, 2013; SFS 2010:800). En pedagogisk kartläggning ligger till grund för ett åtgärdsprogram och innebär en noggrann genomförd utredning av hela skolans verksamhet utifrån de tre nivåerna och därtill en noggrann analys (Persson & Persson, 2012; SFS 2010:800).

Ahlberg (2013) redogör för vad de olika nivåerna bör innehålla. På individnivå finns elevens kunskaper och färdigheter, sätt att uppleva, tänka och förstå sin skolsituation och lärande. På gruppnivå handlar det om lärarens organisering av undervisning och lärmiljö, dennes bemötande och förhållningssätt. Att se över och kartlägga skolnivån innebär att se över hur resurser används, hur samarbetet mellan lärarna fungerar och lärarnas kompetensutveckling. Samt vilken värdegrund som råder i skolan. Fischbein (2007) menar att en pedagogisk kartläggning måste ligga till grund för alla elevers sätt att lära sig, detta för att göra det möjligt för anpassningar, och då utifrån de tre nivåerna, individ, grupp och organisation.

Persson (2008) uttrycker hur kartläggningen oftast stannar på individnivå, och nämner som skäl till detta, dels hur skolpersonalen saknar tradition i att göra kartläggningar som granskar grupp och organisationsnivåerna, dels att det är tidskrävande att göra en kartläggning och analys på hela skolsituationen.

Andreasson (2007) fann utifrån sin studie hur en pedagogisk kartläggning oftast ser ut, och menar att det inte endast är pedagogiska frågeställningar, utan även känslig information om elevens egenskaper, bland annat dennes karaktär, orolighet, sömnsvårigheter, matvanor, familjebakgrund, förmåga till kamratrelationer, konflikter som diskuteras och synliggörs. Karlsson (2007) diskuterar innehållet i åtgärdsprogrammen som utarbetas vid behov för den enskilda eleven, efter den pedagogiska kartläggningens analys är gjord, och menar att eleverna tillskrivs beteenden som högst individbundna, dessa sätts därefter i relation till elevernas skolprestationer. Ett åtgärdsprogram ska beskriva stödåtgärder på de tre nivåerna, men en sammanställning av studier som Skolverket (2009) gjort visar att åtgärderna är likartade oavsett svårigheter, samt oftast endast beskrivna på individnivå.

Björck-Åkesson (2007) menar att kartläggning och åtgärder alltför ofta innebär fokus på det som bedöms som elevens avvikelser och lösningarna hamnar på individnivå. Författaren uttrycker hur en analys av elevens situation bör se ut för en optimal undervisningssituation och nämner bland annat en mängd påverkansfaktorer och deras inbördes relationer såsom delaktighet, samspel, lärarens förhållningssätt, lärandestrategier, klassrumskontexten, attityder och värderingar. Björck-Åkesson (2007) resonerar även om hur fokus kring förklaringar till problemen bör gestaltas utifrån ett samspel mellan miljö och individens förutsättningar. Gerrbo (2012) går ett steg vidare och använder begreppet situationella skolsvårigheter istället för skolproblematik, och menar att en sådan definition pekar på ett organisatoriskt perspektiv. Det blir organisationens uppgift, med andra ord skolledningens ansvar att skapa möjligheter för elever i behov av särskilt stöd.

Likt Foucaults (2009) resonemang om de medel som finns för att forma goda individer kan denna lagstadgade översyn ses som en kontroll och reglerad övervakning. De observationer

som utförs på flera nivåer görs för att öka effekterna till den slutgiltiga examen. Det slutgiltiga är att återinföra individen till det som bedöms som det normala. Vi finner detta i de skrifter Skolverket utarbetar utifrån gällande styrdokument där rektor har det övergripande ansvaret att fördela resurser och fatta beslut om särskilt stöd utifrån kartläggning och observationer som ska göras på tre nivåer, individ, grupp och organisation med åtgärder som följd för att nå kunskapskraven (SFS 2010:800).

Som avslutning av detta kapitel om specialpedagogik torde nämnas Nilholms (2006) undersökning av internationell forskning om specialpedagogik som visar att den nordamerikanska forskningen numer har fokus på den ”vanliga” undervisningen. Detta menar Nilholm beror på att skolsystemet fått kritik för att marginalisera vissa grupper inom utbildningssystemet. Utifrån författarens indelning, är den brittiska/europeiska forskningen inriktad mot inkludering och integreringsfrågor, men samtidigt syns ett intresse för forskning på problemgrupper, där individperspektivet ges stort fokus.

3. Metod

I detta kapitel diskuteras val av metod och hur det empiriska materialet samlats in genom fokusgruppssamtal. Vidare beskrivs urvalet, genomförandet, hur transkriberingen gjorts samt analysprocessen. Avslutningsvis diskuteras etiska aspekter och studiens tillförlitlighet.

Den metod som valts för att kunna besvara studiens syfte är diskursanalys. Med en diskursanalytisk ansats torde det vara möjligt att fånga de språkliga processer som konstruerar företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Utifrån studiens syfte är det elevhälsans meningsskapande om företeelsen barn i behov av särskilt stöd som utgör föremålet för studien. Skälet till detta val av föremål för studien är elevhälsans tydliga uppdrag som utgörs av regelverk som anger hur den samlade elevhälsan ska arbeta med stödinsatser för barn i behov av särskilt stöd (Socialstyrelsen och Skolverket, 2014). Diskurs är benämning på en viss typ av praktik som konstruerar sanningar som tas förgivna genom bestämda utsagor som i sin tur bildar mönster kring en företeelse. Elevhälsan kan förstås som en diskursiv praktik, där de språkliga processerna är det centrala (Foucault, 1993).

Studiens syfte är att finna vilket meningsskapande som görs kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Intresset riktas även mot att finna maktförhållanden som framträder i talet, samt vilken diskurs som ges tolkningsföreträde. Utifrån detta syfte görs en distinktion mellan de professioner som verkar i elevhälsan, i utsagorna skrivs vilken profession som säger vad. Winther Jørgensen & Phillips (2007) menar att ett visst mönster följer utsagorna som sägs eftersom man talar olika inom de sociala domänerna.

De professioner som ingår i den elevhälsa som är föremålet för studien är skolsköterska, psykolog, kurator, två specialpedagoger och studie- och yrkesvägledare, teamet leds av rektor. Denna grupp bildar därmed den fokusgrupp där samtalen om företeelsen barn i behov av särskilt stöd utgör studiens empiriska material.

3.1 Diskursanalys

Diskursanalys är en helhet, och kan inte betraktas utifrån ett tillvägagångssätt där fakta insamlas först och därefter analyseras. Utan syftet är att synliggöra vad språk och handling åstadkommer. De ontologiska frågorna handlar inte om en världsbild som kan avtäckas och är objektiv, utan världen betraktas som socialt konstruerad. Andra gränsdragningar hade konstruerat andra världsbilder och identiteter, eftersom människan inte ses som essentialistisk, världen är inte given. Verkligheten formas av de versioner och tolkningar som görs av medlemmarna i den miljö som studeras (Bryman, 2012; Winther Jørgensen & Phillips, 2007). De framträdande dragen för analysarbetet är att finna betydelsen av kategoriseringar, gränser mellan diskurser och mönster, likväl som nyanser, motsägelser och vagheter. Det är inte mängden utsagor som är det intressanta, eller att finna en mättnad i utsagorna, utan intresset är nyanserna i redogörelserna. Det som är intressant är det naturliga samtalet. Variationen i samtalen är viktigt, likväl det som inte sägs och det som blir synligt genom handling. Tystnar deltagarna i ett samtal, säger det också något om ämnet som diskuteras. De beslut och de

samtal som utgår från företeelsen barn i behov av särskilt stöd, är en handling i en diskursiv praktik såsom elevhälsan utgör (Bryman, 2012; Börjesson & Palmblad, 2007; Forkby, 2007).

Alvesson och Sköldberg (1994) menar att syftet inte är att finna det sanna, utan fokusera på de utsagor som gör sanningsanspråk, finna i vilka sammanhang de ingår samt hur de är konstruerade. Människor konstruerar den sociala världen, genom att de aktivt skapar yttranden och meningskonstruktioner, där vissa yttranden väljs bort. De valda yttrandena får konsekvenser för vilka handlingar som görs, men även de yttranden som väljs bort betyder något. Studiens syfte är att studera hur elevhälsan skapar mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd. I elevhälsan diskuteras inkommande ärenden av dess professioner, kurator, psykolog, skolsköterska och specialpedagog som leds av rektor. Dessa har till uppgift att definiera, utreda och förklara barns skolsvårigheter utifrån de ärenden som övrig skolpersonal rapporterar in. För att lösa dessa uppgifter diskuterar elevhälsan de aktuella problemen och finner åtgärder för dessa (Hjørne & Säljö, 2008). Då det är talet om företeelsen som ska studeras finner jag diskursanalysen som en möjlig väg att finna svar på studiens syfte och frågeställningar.

I en diskurs konstrueras utsagor som tillsammans kan ge förståelse av det som uttrycks. Med diskursanalytiska redskap kan forskaren beskriva hur dessa utsagor ordnas och sammanställs. I diskursen kan det råda en kamp mellan olika tolkningar. Tolkningsföreträde kan då ses som en makt över språket. Språket ska betraktas som centralt i diskursanalysen, verkligheten konstrueras genom språk och tal. Språk ska inte ses som ett färdigt system utan betraktas som en aktivitet, språkets roll och betydelse i den socialt konstruerade verkligheten. Språket konstruerar eller producerar den sociala verkligheten (Ekström, 2004). Människor är inte autentiska, utan konstrueras i en diskurs. Vår kunskap skapas i ett samband med sociala processer, vi bygger upp sanningar kring företeelser (Winther Jørgensen & Phillips, 2007). Enligt Bolander och Fejes (2009) är Foucaults definitioner av diskurs, praktiska handlingar, talet, som konstruerar sanningar, i detta fall i elevhälsan. Att finna vilka sanningar som är möjliga att producera och vilka av dessa som dominerar eller exkluderas, finna vilka mönster som framträder och kan synliggöras. I föreliggande studie är intresset att finna det meningsskapande som gör sanningsanspråk på företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Finna de sanningar som uttrycks, och därigenom producerar företeelsen. Utifrån ett sådant perspektiv blir det även intressant för studien att finna det som då exkluderas, det som inte sägs. Det som exkluderas och inte uttrycks gör även sanningsanspråk på företeelsen, genom att vissa utsagor ej blir möjliga att uttrycka i den praktik som elevhälsan utgör och är styrd utifrån ett antal regelverk (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014).

Diskursanalysen gör det möjligt att i elevhälsan finna det meningsskapande som görs om barn i behov av särskilt stöd och ger företeelsen en legitimitet av de professioner som enligt lagtexten ska finnas i en elevhälsa. Foucault (1993) menar att diskursen har en flyktig existens och är historisk och kontextbunden, utifrån ett sådant resonemang om vad diskursen är bör barn i behov av särskilt stöd förstås i den utbildningspolitik som råder nu och som ger direktiv åt professionerna. Foucault (1982) använder begreppet governmentality, och menar att denna styrning reglerar elevhälsans agerande. I föreliggande studie är detta de institutionella ramar som består av de regelverk som styr elevhälsans uppdrag och påverkar professionernas

möjlighet och begränsningar till handling. På så sätt torde elevhälsans verksamhet förstås utifrån Foucaults begrepp *governmentality* (Foucault, 1982; SFS 2010:800).

Foucault (1993) menar att det är diskursen i sig som är föremål för analysen, att finna mönster i utsagorna och vilka sociala konsekvenser som de diskursiva framställningarna av barn i behov av särskilt stöd ger.

Vad som sägs i diskursen om barn i behov av särskilt stöd, där den angivande tonen är utifrån rådande lagtexter och styrdokument kan betraktas som den sanning som markerar riktning och måste tolkas i ett historiskt sammanhang, genom att lagtexterna ändras utifrån utbildningspolitikens beslut om hur företeelsen barn i behov av särskilt stöd ska förstås och därmed åtgärdas (Foucault, 1993). I föreliggande studie torde detta kunna förstås utifrån Foucaults (1993) resonemang om hur olika kunskapsregimer anger vad som betraktas som sant, och vad som får och kan sägas. Diskursen utestänger och omsluter. Detta innebär en begränsning för den språkliga idérikedomen, att endast artikulera det som anses korrekt om företeelsen. Diskurserna själva utövar kontroll, och även från utsidan finns kontroll för vad som kan sägas. Kontrollen från utsidan är styrdokument och lagtexter som anger det politiskt korrekta. På så sätt sker talet om företeelsen utifrån de maktförhållanden som utbildningspolitiken utgör, vilket har sin utgångspunkt i de lagtexter som är rådande just nu. Det torde då betyda att talet förändras över tid och därmed diskurserna. Därför blir det omöjligt att diskutera vad barn i behov av särskilt stöd är utan att också sätta företeelsen i samband med de dominansförhållanden som har och har haft anspråk på tolkning av dess innebörd i förhållande till rådande lagtexter och tidsepoker (Assarson, 2007). Diskursen har en flyktig existens menar Foucault (1993).

3.2 Fokusgrupp som gruppdiskussion

Avsikten är att besöka en existerande elevhälsa, med de professioner som beskrivs i skollagen (SFS 2010:800) och som omfattas av medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Insamlingen av empiri sker i form av fokusgruppsamtal, för att finna vilka diskurser som råder kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Det som är av intresse när fokusgruppsamtal används är hur medlemmarna skapar mening åt företeelser, samt vilka samspelelement och maktförhållanden som framträder i samtalen i elevhälsoteamet (Bryman, 2012). Studiens intresse är hur elevhälsans professioner samtalar om elevärendet utifrån meningsskapande om företeelsen barn i behov av särskilt stöd, med utgångspunkt i det som är elevhälsans uppdrag, vilket kan sammanfattas med förebyggande, utredande och åtgärdande arbete både på organisation, grupp och individnivå utifrån eleverna, med särskilt fokus på barn i behov av särskilt stöd (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Bryman (2012) menar att i fokusgruppsamtal kan medlemmarna vara benägna att uttrycka åsikter som är kulturellt förväntade i den studerade kontexten. Utifrån studiens syfte är detta snarare en förutsättning, då elevhälsokulturen kan betraktas såsom en problemlösningsarena för barn i behov av särskilt stöd, samt med den praxisgemenskap som råder, och när meningsskapande kring en företeelse ska studeras (Hjörne & Säljö, 2008).

Alvesson och Sköldbberg (1994) uttrycker hur språket är centralt i diskursanalysen och har som avsikt att studera samtal, vilket gör att användandet av gruppsamtal såsom fokusgrupper och med en diskursanalytisk ansats, torde besvara föreliggande studies syfte, där föremålet för studien är en elevhälsa. I elevhälsans möten sker samtal och i det fria flödet i diskussionerna framträder de mönster som är intressanta för studien. Börjesson och Palmblad (2007) menar att i just gruppsamtal är det möjligt att finna diskurserna, med vad de innehåller och vad de utesluter. Wibeck (2010) uttrycker också fokusgruppssamtalets möjligheter när samtalet är det centrala för studien och dessutom sker mellan en bestämd grupp människor. Likaså resonerar Wibeck (2010) om begreppet interaktion, och hur medlemmarna i en liten existerande grupp delar värderingar, normer och mål. Vilket torde vara fallet i en elevhälsa.

Forskaren måste vara vaksam på att i en existerande grupp kan det finnas en risk att vissa frågor inte kommer upp för att de tas för givna, alla vet vad övriga tycker. Bryman (2012) diskuterar risken med att existerande samspelelmönster och statuskillnader kan inverka ogynnsamt på gruppdiskussionen. Föreliggande studie har tydligt fokus på elevhälsan som formuleringsarena för att förstå meningsskapandet av barn i behov av särskilt stöd, och med den möjlighet som diskursanalysen ger genom att studera formuleringsprocesser som sker i talet om företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Att studera de maktförhållanden som föreligger och de diskurser som har tolkningsföreträde i elevhälsan, och där varje medlem har en position utifrån sin profession som dessutom är inskrivet i skollagen (SFS 2010:800) så innebär inte detta några svårigheter. Vidare diskuteras hur konflikter kan uppstå och risken att falla in i roller som medlemmarna är väl förtrogna med, samt hur tystnad kan uppstå, men den i sig kan också säga något mer än att samtalet är uttömt. Eftersom elevhälsan är en social praktik och ska studeras utifrån diskursiva mönster, är ej heller detta något problem, utan snarare en förutsättning. Spänningar eller bejakande mellan de olika medlemmarna i elevhälsan är något som är av intresse, samt hur de tillsammans formulerar utsagor kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd (Börjesson & Palmblad, 2007; Wibeck, 2010).

Wibeck (2010) resonerar om det som beskrivs som group think, och menar att när samhörighetskänslan är hög i en grupp kan ett sådant sätt att tänka träda in, såsom att endast ett sätt att tänka är det "rätta". Med en diskursanalytisk ansats av elevhälsans samtal som även har fokus på makt och tolkningsföreträde är group think en intressant aspekt ur ett gruppsammanhang.

Diskursanalys öppnar upp för olika möjligheter och kombinationer av empiriskt material. Gruppdiskussioner och fokusgrupper arrangeras utifrån ett förutbestämt ämne som bestäms av syftet med studien, och har stort fokus på gruppinteraktion. Tid och plats för gruppen bestäms på förhand. Gruppen leds av en moderator, oftast forskaren själv. Moderatorns roll bör vara så tillbakadragen som möjligt, för att medlemmarna ska ges utrymme att diskutera med varandra och ej med moderatören. Moderatorns roll är dock att se till att fokus i gruppen hålls till det ämne som presenterats, men ej ge medhåll till yttringar eller visa sympati för vissa åsikter som lyfts. Min ambition i föreliggande studie är att låta medlemmarna i elevhälsan tala fritt utifrån de ärenden som presenteras och därmed vara så tillbakadragen som möjligt (Bryman, 2012; Wibeck, 2010). Då syftet med studien är att lyssna till de utsagor som sägs om barn i

behov av särskilt stöd, och ej styra samtalen är en ostrukturerad fokusgrupp att föredra menar Wibeck (2010).

Stimulusmaterial är ett vanligt sätt att få igång diskussioner i fokusgrupper utifrån studiens syfte. Stimulusmaterialet ska stimulera deltagarna till diskussioner, och kan bestå av artiklar, citat eller något likande. Benämningen som kommer att användas i föreliggande studie är utmaning eller triggers, som är den benämning Thornberg (2006) använder i sin studie. Den benämningen är inspirerad av Wibecks (2010) stimulubegrepp. Samtalen inleds med skriftliga diskussionsuppgifter som innehåller fiktiva fall och är formulerade som inkommande ärenden till elevhälsoteamet (bilagor 1-3).

Bryman (2012) resonerar om antalet fokusgrupper, och då föreliggande studie ej är en jämförande studie kommer endast en elevhälsa att ingå i studien. Diskursanalysen har inte som syfte att finna någon teoretisk mättnad i utsagorna, utan syftet är att synliggöra vad talet åstadkommer kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd, finna de diskurser som konstruerar företeelsen i en elevhälsa (Winther Jørgensen & Phillips, 2007) Studiens syfte och de metodologiska övervägandena utgör därmed valet till endast en elevhälsa.

3.3 Urval

Urvalet har gjorts utifrån det som benämns som målinriktat urval. Bryman (2012) menar att detta urvalsförfarande är lämpligt då forskaren behöver personer som är relevanta för studiens syfte och frågeställningar och som dessutom kan ge betydelse och förståelse för en social företeelse. Utifrån dessa utgångspunkter i föreliggande studie så har ett verksamt elevhälsoteam valts.

Elevhälsoteamet som är aktuell för studien finns på en F-9 skola i en mindre kommun. Skolan är uppdelad i tre stadier, årskurs F - 3, årskurs 4 - 6 och 7 - 9. Samtalen genomförs i elevhälsan för årskurs 7 - 9.

I årskurs 7 - 9 sker bland annat val till gymnasieskolan och betygen har en avgörande roll för detta. Då betygen är i fokus för denna åldersgrupp av elever, och med utgångspunkt i kunskapskraven visar Asp-Onsjö (2008) att andelen åtgärdsprogram är störst i årskurs 4 och 6 samt i årskurs 8 och 9. Vilket torde innebära att samtalen kring elever som bedöms vara i behov av särskilt stöd inom denna åldersgrupp har en hög dignitet i förhållande till kunskapskrav och betyg.

Kontakt togs via telefon med rektor, och studiens syfte presenterades samt vikten av att alla professioner som, enligt skollagen (SFS 2010:800) ska ingå i ett elevhälsoteam ska finnas med vid alla fokusgruppsamtal. I elevhälsoteamet i föreliggande studie finns psykolog, skolsköterska, kurator, två stycken specialpedagoger, studie- och yrkesvägledare, och teamet leds av rektor för årskurs 7-9. Därefter bestämdes tid för första mötet.

3.4 Genomförande

Enligt Wibeck (2010) bör inte en fokusgrupp bestå av fler än sex personer. I föreliggande studie är valet en existerande grupp, en elevhälsa, och det är inte möjligt att välja antalet. Utifrån studiens syfte är det av stor vikt att de personer som utgör elevhälsoteamet finns med.

Alla fyra samtalen genomfördes i skolans konferensrum under torsdagsförmiddagar. Då denna tid är elevhälsans ordinarie mötestid bedömde gruppen att det var lämpligast. Alla samtalen inleddes med att jag läste upp det aktuella ärendet som i föreliggande studie är konstruerade fall och har som syfte att få elevhälsoteamet att börja diskutera med utgångspunkt i det fiktiva ärendet, på samma sätt som elevhälsoteamet tar sig an de inkommande elevärenden från lärare på skolan. De inkommande ärendena bygger på tre faser, enligt Hjärne och Säljö (2008), där första fasen är en introduktion av ärendet, därpå följer en diskussion för att slutligen sammanfattas med förslag på åtgärder. Efter att det fiktiva ärendet var uppläst delades en kopia av ärendet ut till alla deltagarna. Information gavs om att det inte var möjligt att ställa frågor om ärendet till mig under samtalet, utan gruppen skulle ta sig an ärendet såsom vardagsarbetet i mötena för elevhälsan påbjuder. Wibeck (2010) diskuterar vilken roll moderatören har i fokusgruppsamtal och menar att i en ostrukturerad grupp är moderatörens roll att vara tillbakadragen och endast ingripa om diskussionen ej är utifrån det aktuella ärendet. Min ambition var att ha en så tillbakadragen roll som möjligt, vilket gjordes genom att dels sitta en bit ifrån det bord där elevhälsans medlemmar satt, dels inte ge några yttranden alls. Ambitionen med föreliggande studie är att ge en så pass rättvis bild av elevhälsans samtal som möjligt och försöka komma så nära den vardagsverklighet som råder under elevhälsoteamets möten. Därav beslutet att genomföra samtalen i elevhälsans ordinarie konferensrum. Varje samtal spelades in på iphone, samt att anteckningar fördes över vem som talade. Sammanlagt blev det knappt fyra timmars inspelat material.

3.4.1 Konstruerade fiktiva ärenden som trigger

Studien undersöker elevhälsoteamets samtal om olika konstruerade problem som presenteras för elevhälsoteamet såsom fiktiva ärenden och är till sin karaktär relaterade till den verksamhet som bedrivs i elevhälsoteam.

I fokusgrupper och i gruppsamtal är ett stimulumaterial ett vanligt sätt att få igång deltagarna att diskutera det som forskaren är intresserad av. Materialet kan bestå av artiklar, citat eller liknande, och bör vara utformat så att det trigger igång gruppen att diskutera (Wibeck, 2010).

Trigger är det begrepp Thornberg (2006) använder när hon konstruerade sina fiktiva fall för sin studie. För att få till stånd diskussioner krävs en utmaning för medlemmarna i elevhälsoteamet. Likaså ska utmaningen formuleras så att det behandlar det uppdrag elevhälsoteamet har i sin vardag. Jag har konstruerat fiktiva ärenden som på samma sätt kan betraktas som triggers för att få igång diskussionen i elevhälsoteamet för studien. Inspiration till ärendenas konstruktion är bland annat hämtade ifrån min egen förförståelse och erfarenhet från att tidigare arbetat som specialpedagogisk samordnare i ett centralt elevhälsoteam. De ärenden som inkom till den centrala elevhälsan hade samma karaktär som de fiktiva fall som konstruerats för studiens genomförande. Syftet med de fiktiva ärendena är att de ska ha en verklighetsnära anknytning.

Hjörne och Säljö (2008) beskriver hur de elevhälsomöten de studerat är upplagda och hur elevhälsopersonalen talar om ärendena. Elevens individuella begränsningar står i fokus, genom kategorier såsom bland annat ”svag elev”, ”behov av extra tid”, ”omogen” eller ”bokstavs barn”. Arbetsgången i de flesta skolors elevhälsoteam ser likadan ut menar författarna, och beskriver att ett ärende presenteras med utgångspunkt i elevens skolproblematik. Informationen som kommer till elevhälsomötena framställs som andrahandsinformation, vilket kan beskrivas som rapporterat tal. Hjörne och Säljö (2008) menar att det är en andrahandsinformation i form av berättelser som presenteras, och uttrycker vidare en skepsis om framställningen verkligen återger det som hänt i ett klassrum. Oftast är det rektor som rapporterar ett ärende som sedan diskuteras och analyseras av de olika professionerna i elevhälsan.

3.4.2 Tillfälle 1

Gruppen träffades i skolans konferensrum. Samtalet inleddes med att jag berättade om föreliggande studie och min bakgrund. Därefter lästes de forskningsetiska principerna upp och gruppen beredes möjlighet till att ställa frågor, dels om studien och dels om de forskningsetiska principerna. Till sist lästes det första fiktiva ärendet upp och kopior av ärendet delades ut. Ärendet rör en pojke i årskurs 7 som bedöms ha svårt att tillgodogöra sig undervisningen, i synnerhet i matematik.

Rektor tog genast ett ansvar för att leda samtalet. Diskussionen utgick från att professionerna ställde frågor till varandra, för att i slutfasen göra en sammanfattning av åtgärder. Rektor var den som styrde samtalet. I regelverken uttrycks rektors ansvar att leda och samordna arbetet på skolan såväl för elevhälsans arbete (Socialstyrelsen & Solverket, 2014). Alla professionerna kom till tals utifrån ärendets karaktär. Formen av samtalet stämmer väl överens med det som Hjörne och Säljö (2008) benämner för ”trouble talks” och menar att elevhälsans speciella samtalskultur kan ses utifrån en problemlösningsarena där syftet är att gå till botten med problemen och finna lösningar. Det var god stämning under hela samtalet. Professionerna uttryckte en likvärdig syn på hur åtgärder skulle sättas in.

Samtalet tog 48 minuter, och avslutades med att jag tackade för elevhälsans medverkan och tid för nästa samtal bestämdes.

3.4.3 Tillfälle 2

Gruppen träffades i skolans konferensrum. Det andra fiktiva ärendet lästes upp och kopior av ärendet delades ut. Ärendet rör en flicka i årskurs 9 som bedöms som svagpresterande. Särskola har diskuterats med vårdnadshavare, som dock avböjer en utredning.

Rektor tog direkt ansvaret för att diskussionen kom igång. Ärendets karaktär denna gång var bland annat om eleven borde utredas för mottagande i särskolan, vilket förmodligen gjorde att psykologen i elevhälsoteamet talade mycket under samtalet. Utifrån skollagen (SFS 2010:800) ska fyra utredningar göras inför en eventuell särskoleplacering. En psykologutredning har till syfte att fastställa om en utvecklingsstörning föreligger. Det som

inträffade var att professionerna i elevhälsan bejakade det ställningstagande som psykologen kom fram till, och gruppen enades om vilka insatser som skulle göras. Professionerna bekräftade varandras ställningstagande rörande flickan.

Samtalet tog 55 minuter. På samma sätt som vid första tillfället, bestämdes tid för nästa.

3.4.4 Tillfälle 3

Gruppen träffades i skolans konferensrum. Det tredje fiktiva ärendet lästes upp och kopior av ärendet delades ut. Rektor meddelade att kuratorn var sen, men kommer. Ärendet rör en grupp med 7-8 elever i en årskurs 8. Denna grupp av elever stör och bråkar i klassen, de får även andra elever med sig. Undervisande lärare är trötta och har tappat engagemanget för klassen.

På samma sätt som vid de andra tillfällena tog rektor ansvaret för att diskussionen kom igång. En bit in i samtalet kommer tiden för att hinna med att göra elevobservationer i klassen upp som diskussionspunkt. En viss oro i gruppen synliggörs kring tiden för att hinna med allt som ska göras. En uppgivenhet framträdde i gruppen, men som dämpades av rektor.

Samtalet tog 58 minuter. Tid för nästa tillfälle bestämdes.

3.4.5 Tillfälle 4

Gruppen träffades i skolans konferensrum. Vid detta tillfälle fördjupades de samtal som förts vid de andra tillfällena. Vissa utsagor som professionerna uttalat tidigare hade valts ut av mig för att närmre belysas. Utsagorna lästes upp, samt delades ut till deltagarna. På så sätt blev utsagorna det stimulusmaterial som skulle få igång professionerna till diskussion. Följande utsagor valdes ut.

Vi måste tänka nytt, om vi kan göra på något annat sätt

Hon har ju en syster som går i årskurs 6, vet vi hur det går för henne

Jag trodde nog det lagt sig lite nu, för i år 8 har de oftast mognat lite grann.

Dessa utsagor har uttalats i samtalen om de fiktiva ärenden som presenterats vid de andra tillfällena. Att just dessa utsagor valdes, är att när de uttalades under de andra tillfällena i elevhälsan, blev de oemotsagda. De utgjorde därmed en sorts avbrott från det som diskuterades, men ingen av professionerna valde att bemöta eller fortsätta diskussionen utifrån dessa utsagor, därmed förblev de oemotsagda och ej klarlagda. Jag valde att ej presentera vilken profession som uttalat vilken utsaga, eftersom det fanns en risk att den person utifrån sin profession, skulle bli den som stod till svars för utsagan, därmed hade det funnits en risk att samtalen ej blivit fördjupade och fruktbara, utan endast en förklaring.

Inledningsvis blev elevhälsoteamets medlemmar tysta när dessa utsagor presenterades. Frågor inom teamet ställdes för att komma vidare och förstå vad som de menade med utsagorna. Därav fördjupades samtalen kring de fiktiva ärenden som tidigare diskuterats.

Samtalet tog 64 minuter.

3.5 Transkribering

Alla samtalen spelades in, som därefter transkriberades. Samtidigt använde jag block och penna och förde anteckningar över vem som talade. Wibeck (2010) diskuterar svårigheten med att veta vem som talar när forskaren ska transkribera sitt material och hur detta avhjälpas med att notera ingången av repliken av den som talar. Jag markerade de olika personerna utifrån deras professioner eftersom intresset i studien dels var att finna vilken diskurs/diskurser som har tolkningsföreträde. Utifrån detta ställningstagande bedömde jag att det var av vikt att veta vilken profession som gjorde vilket yttrande inför analysen.

Utifrån studiens syfte valde jag att transkribera allt som sades i elevhälsan. Jag noterade pauser, suckar, stakningar, skratt och även uttryck som ”äh” och ”hmm”. Vid de tillfällen gruppen talade i mun på varandra och överlappade tal noterades det, likaså vid tillfällen när rösten höjdes eller någon avbröt den som talade, samt vilken/vilka professioner som gjorde vad av detta. I resultatdelen anges vilken profession som uttalat utsagan. Men småord såsom ”hmm” och ”äh” har uteslutits för läsbarhetens skull.

Det fanns tal som var ohörbart, då noterades det. Wibeck menar (2010) att om forskaren är intresserad av interaktionen i gruppen och vill fånga både vad som sägs och hur det sägs är en noggrann transkribering på micronivå att föredra.

I resultatdelen presenteras utsagorna ordagrant. När ord eller satser uteslutits markeras detta med /.../ likaså om informanten har fortsatt att tala, men att citatet ej återges i sin helhet, markeras detta med /.../. De ord som utelämnas i utsagorna är det som bedömts att ej vara meningsbärande för sammanhanget. Tecknet /.../ används även när långa samtal har förekommit och endast en viss del av samtalet återges i citatet. Då hela samtal återges används inga tecken.

I den första tolkande nivån återges citaten med de tecken som beskrivits samt skrivs texten med en mindre storlek. I de andra nivåerna skrivs citaten med tecken samt med kursiv text. Detta för läsbarhetens skull. Det ska tydligt framgå vad som är resultat och vad som är analys. Detta sätt använde även Ekström (2004) i sin studie när hon presenterade sina utsagor.

I föreliggande studie används kursiv stil när de är meningsbärande begrepp.

3.6 Analysprocessen

Börjesson och Palmblad (2007) menar att inom diskursanalysen behandlas resultat och analys gemensamt. Analysarbetet ska ses som en helhet för att synliggöra vad språket åstadkommer. Detta sker oftast i en stegvis process från detaljnivå till en övergripande struktur. Likaså är det inte mängden utsagor eller mättnad i utsagorna som är det intressanta, utan att finna mönster, gränser mellan diskurser och kategoriseringar i det naturliga samtalet (Börjesson & Palmblad, 2007; Forkby, 2007). Materialet har analyserats i fyra nivåer, att analysen görs i flera steg är utmärkande för diskursanalysen (Forkby, 2007). Utifrån diskursanalysens möjligheter skapades en analysmodell (figur 1) där den första nivån är detaljnivån, därefter fördjupades analysen på tre nivåer. Under analysarbetets gång skapades modellen med de analytiska redskap som studiens analys vilar på, i relation till *individ- grupp och organisationsnivå*, därefter i relation till *kategoriskt- och relationellt perspektiv*. Det är inom ramen för specialpedagogik som normalitet och avvikelse framträder och skapar mening åt företeelsen. Genom dessa begrepp som används som analytiska redskap framträder mönster som har sin utgångspunkt i olika specialpedagogiska perspektiv, samt hur elever definieras och där elevhälsoteamets syn och möjligheter träder fram för den enskilda eleven (Persson, 2008). För att i analysens sista och fjärde steg koncentreras och analyseras utifrån begreppen *makt, diskurs, styrning, avvikelse och normalitet*, i ljuset av Foucaults teorier.

Den första nivån av analysen koncentrerades på att upptäcka mönster som kunde bilda kategorier, utifrån hur elevhälsans professioner konstruerar och ger mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Därmed är det fokus på den övergripande frågeställningen i studiens syfte.

Den första nivån av analysen innebar åtskilliga timmar av genomläsning av det transkriberade materialet, där det markerades i utsagorna vad som framträdde såsom mönster av meningsskapande av barn i behov av särskilt stöd i skilda sammanhang. Jag utgick från utsagornas innebörd och som bedömdes som viktiga i relation till studiens syfte. Innehållet strukturerades därefter på detaljnivå utifrån kategorier. I resultatkapitlet presenteras utsagor utifrån kategorierna. Det finns återkommande samtal inom varje kategori, med olika nyanser, men med samma innebörd som anges utifrån kategorin. De kategorier som framträdde utifrån meningsskapande av barn i behov av särskilt stöd är;

- Förklaringar till avvikelse
- Förhandling och omförhandling
- Att behandlas för att bli en skolelev utifrån normen
- Vi och dem
- Undersökande
- Kartläggning, observation och möten
- Vi gör något i varje fall
- Tid

Dessa kategorier har gemensamt att de utgör meningsskapande av barn i behov av särskilt stöd och ingår i olika sammanhang som visas inom kategorierna. Kategorierna definieras utifrån ”vad det sagda säger”, vad det är professionerna i elevhälsan säger i samtalen kring de

fiktiva ärendena. Börjesson (2003) menar att utifrån studiens syfte finnes de kategorier som är meningsfulla och produktiva för den studerande kontext som elevhälsan utgör. Vilka värden de professionella ger företeelsen barn i behov av särskilt stöd i olika sammanhang är det som styr hur kategorierna blivit funna.

Nästa steg i analysen var att finna de rådande diskurser i elevhälsan som skapar mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd. ”Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten” (Winther Jørgensen & Phillips, 2007, s.15). Språket sammanfogas i olika mönster som konstruerar diskurserna och utgår från den sociala domän som elevhälsan agerar inom (Winther Jørgensen & Phillips, 2007). Studiens frågeställningar och de funna kategorierna bildar ett raster som konstruerar diskurserna och skapar mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd. De funna diskurserna har sin utgångspunkt i Foucaults teorier med särskilt fokus på begreppen makt, diskurs, styrning, avvikelse och normalitet. Genom att kartlägga hur språket konstruerar företeelsen barn i behov av särskilt stöd, hur olika innebörder inom dessa begrepp fördelas och därmed bildar olika typer av regelbundenheter, urskiljs diskurserna (Nilsson, 2011). Avgränsningen av diskurserna är en analytisk handling och således något som forskaren är medskapare till, och därmed inte något som finns i elevhälsan och som väntar på att upptäckas. Diskursanalysens syfte är inte att finna essensen i en företeelse, eftersom där inte finns någon essens att upptäcka, utan att finna det som skapar mening kring företeelsen (Winther Jørgensen & Phillips, 2007).

Kategorierna ordnas i fyra diskurser. Innehållet i diskurserna analyseras i relation till *individ, grupp och organisation*. Därefter i relation till *relationellt och kategoriskt perspektiv*. För att slutligen sammanföras och analyseras i ljuset av Foucaults teorier med särskilt fokus på begreppen *makt, diskurs, styrning, avvikelse* och *normalitet*. I dessa tre analyssteg fördjupas analysen samtidigt som den koncentreras och bygger vidare på den detaljnivå av kategorier som tolkats och blivit funna i materialet.

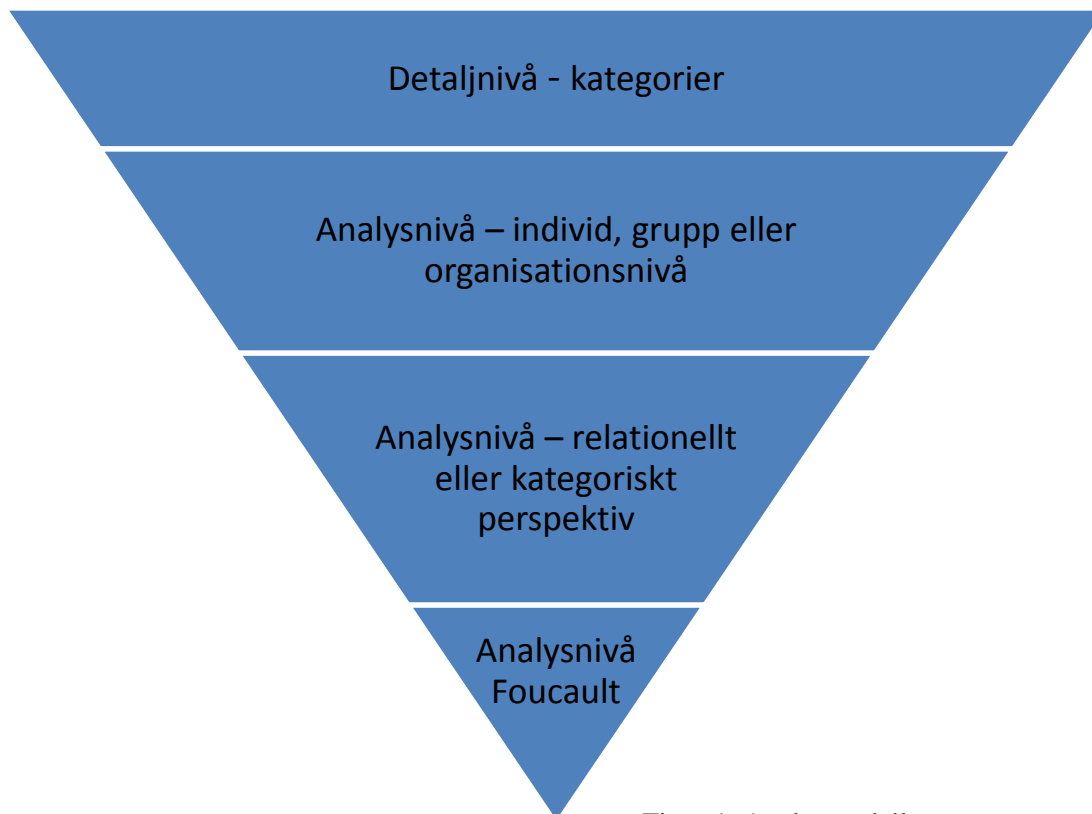
De diskurser som återfinns och skapar mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd är;

- Förklaringsmodeller till avvikelse
- Att bli behandlad
- Vi och dem
- Förberedelse till handling

Diskurserna är beroende av varandra och flyter in och ur varandra. Således står *avvikelse* i förbindelse med *att bli behandlad*. Diskurserna producerar och reproducerar sociala system och sätter gränser, utestänger och omsluter, allt i den institutionella sanningens namn (Foucault, 1993; 2008). *Förberedelse till handling* är inte möjligt utan att först finna *avvikelsen* som ska *behandlas*. Makt skapas i diskurserna och utestänger vissa yttranden. De yttranden som uteblir kan betraktas utifrån politisk korrekthet (SFS 2010:800), där styrdokumentet pekar ut riktningen mot individens egna begränsningar i förhållande till kunskapskraven, vilket torde innebära att de yttranden i form av strävan mot ett annat perspektiv förblir en strävan. Makten i detta sammanhang förstås utifrån Foucault såsom en sanning som är möjlig att finna i en diskursiv praktik som elevhälsan utgör (Nilsson, 2011).

Gränserna synliggör maktförhållanden mellan *vi och dem* och därmed tolkningsföreträde gentemot det som finns utanför elevhälsans diskursiva praktik. Allt vilar på den institutionella sanningens strävan gentemot kunskapskrav och styrdokument (Foucault, 1993). Diskurserna synliggör beteendemönster som accepteras av dess aktörer. I dessa mönster finnes en dominanseffekt, där diskursen i sig är vapen för makt och kontroll (Foucault, 2008). Således finnes inget statustänkande mellan elevhälsans olika professioner, utan professionerna agerar utifrån den helhet som den diskursiva praktiken möjliggör. Det som resultatet synliggör är bekräftande av varandras professioner.

Resultat och analys redovisas utifrån de beskrivna fyra analysnivåerna (figur 1). Den första nivån utgör detaljnivån med kategorier som belyses med utsagor som har tolkats. Därefter redovisas analysen utifrån de tre analysnivåerna, där utsagor återfinns i analysen. Diskursanalytisk forskning behandlar resultat och analys som en helhet. Att tala om "datainsamling" som presenteras separerat från analysen är därmed inte rimligt utifrån de vetenskapsteoretiska utgångspunkterna inom diskursanalysen (Börjesson & Palmblad, 2007).

Figur 1. Analysmodell

3.7 Tillförlitlighet

Diskursanalysen förespråkar autentiskt material för att ge en bild av samhället och den sociala interaktion som skulle skett även om forskaren inte var närvarande. Samtidigt är det viktigt att betona forskarens roll som medproducerande av de diskurser som studeras och som blir en produkt av diskursen. Forskaren kan inte vara fristående från diskursen, utan är ett subjekt likväl som övriga deltagare i diskursen. Genom det faktum att situationen med elevhälsan är konstruerad och de fiktiva ärenden som används som stimulusmaterial, är jag medskapare av det som sker (Börjesson & Palmblad, 2007; Alvesson & Skoldberg, 1994). Eftersom jag har ett förflutet i en central elevhälsa har jag såsom Winther Jørgensen & Phillips (2007) diskuterar, erfarenhet av det meningsskapande som görs, vilket kan ses både som en för- och nackdel och därmed blir det av yttersta vikt att ha ett reflexiv hållning till utsagorna. Den mängd citat från utsagorna som valts, är för att illustrera hur meningsskapandet framträder i olika sammanhang och för att synliggöra innehållet för analysen och därmed studiens tillförlitlighet. På så sätt kan läsaren själv bedöma hur trovärdig studiens tolkning och analys är.

Winther Jørgensen & Phillips (2007) menar att forskaren får försöka sätta parentes om sig själv och sin kunskap, så att de egna värderingarna inte blir dominerande i analysen. Forskaren måste förhålla sig främmande inför materialet. Min ambition har varit att förhålla mig neutral i mötena med den elevhälsa som utgör studien och vara öppen för materialet. Utifrån dessa ställningstaganden har jag haft en ytterst passiv roll i mötena med elevhälsan. Elevhälsans professioner har beretts möjlighet att resonera så som är brukligt inom deras sociala domän, och i möjligaste mån utan påverkan av min närvaro.

Studiens intresse utifrån diskursanalysen är inte att finna det sanna, utan att finna de diskurser som skapar mening åt den studerade företeelsen, barn i behov av särskilt stöd, i vilka sammanhang den återges i den elevhälsa som är studiens föremål. Därmed är det inte studiens syfte att finna någon generell "sanning" som giltig och överförbar på andra elevhälsoteam. Däremot kan studiens resultat utmana till diskussioner om vilket meningsskapande som görs kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Bryman (2012) menar utifrån den konstruktivistiska ståndpunkten att ett urval görs bland flera tänkbara. Vilket torde innebära att vid andra gränsdragningar och val, än de som gjorts i föreliggande studie hade andra perspektiv synliggjorts.

3.8 Etiska aspekter

Studiens har följt kraven utifrån Vetenskapsrådets (2002) skrivning om forskningsetiska principer.

Deltagarna i elevhälsan informerades vid första tillfället för gruppsamtalen om de forskningsetiska principerna. Deltagarna fick muntlig information om studiens syfte, metod och dess användning, samt att deltagandet var frivilligt. Vilket uppfyller informationskravet. Samtyckeskravet innebär att i undersökningar med aktiv inblandning av deltagarna så ska samtycke medgivnas av de berörda, vilket också skedde, men då studiens så kallade triggers bestod av fiktiva ärenden, behövdes inget samtycke av vårdnadshavare. Elevhälsan hanterar ofta mycket känslig information om enskilda elever och dess familjer. De etiska överväganden som gjordes inför studien var att sådan information kan vara alltför känslig för att få tillgång till, därav valet av fiktiva ärenden som dessutom använts av seniora forskare (Thornberg, 2006). Konfidentialitetskravet ska garantera att deltagarna ges fullständig anonymitet. I transkriptionen och i de citat som finns med i studien är endast personerna nämnda utifrån sin yrkestitel och därmed kan endast deltagarna själva känna igen sig i uttågerna. Nyttjandekravet uppfylls, och berörda har givits information om användandet av innehållet i föreliggande studie, vilket endast är för forskningssammanhang.

4. Resultat och analys

I detta kapitel kommer jag att presentera de resultat som erhållits från de samtal som förekommit utifrån de fiktiva ärendena i elevhälsoteamet. Första nivån utgörs av de kategorier som blivit funna i studien. Varje kategori inleds med en kort beskrivning av det fiktiva ärendet som konstruerar kategorin, därefter belyses kategorin med utsagor som tolkas.

4.1 Detaljnivå - kategorier

Förklaringar till avvikelse

Elevhälsoteamet samtalar om en flicka i årskurs 9 som bedöms att ligga efter sina jämnåriga i de flesta ämnen. Stämningen beskrivs som spänd i klassrummet och flickan börjar ofta gråta. Flickan framställs som barnlig för sin ålder. Klasskamraterna utsätter flickan för verbal kränkning både i klassrummet och under raster. Mentorn vet inte vad som ytterligare ska göras för flickan, då hon redan har mycket hjälp av speciallärare. Särskola har diskuterats. I denna samtalssekvens försöker de professionella finna förklaringsmodeller till flickans beteende.

Rektor /.../gråten kan komma när som helst, det behöver inte vara kopplat till att det händer något utan det är nog tankar hon har /.../

Skolsköterska hon är ju i puberteten/.../

I samtalet synliggörs hur professionerna försöker finna förklaringar till beteendet som inneboende hos den enskilda eleven, för att förstå flickan och situationen. I dessa utsagor synliggörs hur rektor och skolsköterska tar stöd i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv, genom att förlägga beteendet till puberteten. På så sätt visar utsagorna hur förklaringen läggs hos individen själv och med åldern som måttstock. Genom att förstå gråten som inre tankar hos flickan, läggs därmed förklaringen på individen, och därmed utesluts yttre faktorer.

Följande citat är hämtat från ett samtal i elevhälsoteamet som rör en klass i årskurs 8. Mentorn i klassen har sökt hjälp hos elevhälsoteamet för att orken och engagemanget för klassen börjar ta slut. Klassen i sin helhet är stökig. Det är cirka 7-8 elever som pekas ut som igångsättare till oroligheterna. Eleverna stör varandra genom att bland annat springa runt i klassrummet. Eleverna presterar inte mycket under lektionstid, vilket gör att betygen sjunker.

Skolsköterska /.../ jag trodde det hade lagt sig lite nu, för i år 8 har de oftast mognat lite grann /.../

Även denna utsaga tolkas utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Citatet visar hur något ska förstås i förhållande till det som utgör normen för hur barn ska vara när de går i årskurs 8 utifrån ålder, där då mognaden bedöms öka med stigande ålder. Normen säger att eleverna är mer mogna och därmed lugnare i årskurs 8 än i årskurs 7. I denna och i föregående utsagor blir ålder en måttstock för att ge förklaringar till vissa beteenden såsom utsagorna synliggör. På så sätt förklaras ett beteende som bedöms som avvikande, och därmed förläggs beteendet hos den enskilda individen.

Förhandling och omförhandling

Elevhälsoteamet fortsätter att diskutera anledningen till att klassen i årskurs 8 är stökig och orolig. Professionerna söker förklaringar till klassens och i synnerhet de 7-8 utpekade elevernas beteenden.

Fokus i samtalen är hur de olika professionerna förhandlar och omförhandlar i elevärenden utifrån ett individperspektiv, detta synliggörs genom de förklaringsmodeller som professionerna anger, såsom ADHD, läs- och skrivsvårigheter eller att eleverna generellt är ”svaga”. Det som synliggörs är hur förståelsen försöker ändra riktning och finna svaren i ett annat perspektiv, såsom något som finns utanför eleverna, genom att diskussioner påbörjas om lärarnas förhållningssätt, och hur ordningsregler följs.

Rektor ja, och att vi också tittar på lärarna här precis som vi sa inledningsvis hur förhåller vi oss till de ordningsregler vi har /.../

Skolsköterska /.../ vet man om det är någon av dessa elever som har en diagnos som ADHD, läs och skrivsvårigheter

Psykolog /.../ ja att man tittar på de särskilda behoven hos enskilda elever /.../

Rektor vi har en ADHD kille i den gruppen men jag tror inte att det är det stora bekymret egentligen utan det är, utan vi får ändå gå in (blir avbruten av specialpedagogen. Min anmärkning)

Specialpedagog tänka utifrån varje elevs behov /.../arbeta mer med exempelvis IKTverktyg /.../

Psykolog sen kan man ju klart fundera på vad det är för typ av uppgifter man ger till den här klassen /.../ kan det vara så att den här klassen är en lite svagare klass rent generellt och då reagerar på det här sättet /.../

Det framträder mönster av hur elevhälsans professioner skapar mening åt uppdraget. Om en elev bedöms att vara i behov av särskilt stöd ska sådant stöd ges. Att *titta på* och att *vi får gå in* tolkas utifrån att det är elevhälsans professioner som måste agera i form av kartläggningar, vilket är ett uppdrag som rektor beslutar om enligt lagtexten. Genom utsagorna som artikulerar att man måste se på de särskilda behoven hos eleverna, och utifrån bristerna som de enskilda eleverna bedöms ha, och då kompensera för det, i form av IKT- verktyg (Information Kommunikation Teknik, min anmärkning) synliggörs ett individfokus.

De professionella omförhandlar och förhandlar och visar en strävan att komma utanför det välkända. Det välkända är i sammanhanget hur de aktuella problemen betraktas utifrån den enskilda eleven till en strävan mot att finna förklaringar till problemen utifrån lärarnas bemötande, förhållningssätt och därmed yttre faktorer. Samtidigt synliggörs hur denna kategori flyter in i kategorin om förklaringar till avvikelse, utifrån frågor om ADHD och läs- och skrivsvårigheter. Psykologen avslutar denna sekvens med frågan om hela klassen kan bedömas som lite svagare. Begreppet svagare måste alltid ställas i relation till något annat. Här synliggörs hur normen tar form, att eleverna i klasserna på skolan då inte agerar med spring och oroligheter i klassrummet blir en norm för hur beteendet som denna klass uppvisar och därmed mäts emot. Normen som tar form tolkas såsom lugna och stillsamma elever.

Förklaringen till beteendet synliggörs genom att de *generellt är lite svagare* som därmed kan betraktas utifrån den norm som framkommer såsom att eleverna generellt ej agerar som eleverna i denna klass. Professionerna stannar vid denna förklaring och överger därmed förklaringsmodeller utifrån yttre faktorer.

Följande utsagor är hämtade från samtal i elevhälsan som rör en pojke i årskurs 7. Pojken har låga resultat på prov i de flesta ämnen, i synnerhet i matematik. Pojken beskrivs som glömsk och ostrukturerad. Läxorna blir ej gjorda. Pojken arbetar inte på lektionerna och har börjat agera otrevligt både mot vuxna och klasskamrater. Just i denna sekvens diskuterar professionerna i elevhälsan varför pojken klarar hemkunskapen bättre än övriga ämnen.

Rektor undrar varför han fungerar i hemkunskapen

Psykolog där är de bara halvklass

Rektor men hemkunskap kräver samarbete

Psykolog han kanske är praktiskt lagd

Likaså i denna sekvens synliggörs förklaringsmodeller som individbundna. Men försök görs genom att förklaringar söks i lärmiljön, men omförhandlas till individnivå genom att förklaringen är halvklass och eleven bedöms vara praktiskt lagd. Utsagorna visar att svaret inte går att finna i lärmiljön utan eleven fungerar på grund av sig själv utifrån den egna förmågan att vara praktiskt lagd.

Att behandlas för att bli en skolelev utifrån normen

I följande samtal diskuterar elevhälsans professioner flickan i årskurs 9 som ofta blir ledsen under lektionerna. Flickan bedöms att ha svårt med kamratrelationer, hon har låg status i kamratgruppen och anses barnslig för sin ålder, hon får ofta ta emot verbala tillmälen från klasskamraterna. I denna del av samtalet diskuteras hur flickan ska bli mer social och därmed få kamrater.

Rektor /.../det är en ensam flicka, hon har inte särskilt mycket kamrater på fritiden heller /.../

Specialpedagog /.../ vi måste hitta något som vi kan träna henne i det sociala umgänget

Rektor /.../att hon faktiskt är ute i det sociala på rasten /.../finns det någon flicka i klassen som är, som ni ser att vi skulle kunna göra en koppling till?

Här synliggörs hur träning i socialt umgänge kan återinföra eleven till att bli en skolelev utifrån normen. Det som i sammanhanget betraktas som normen är att ha kamrater och visa en vilja till socialt umgänge. Elevhälsans professioner försöker finna lösningar för att flickan ska tillhöra den norm som betraktar socialt umgänge med kamrater som det normala. Här synliggörs dels behandling såsom åtgärd, och dels hur avvikelsen uppstår genom att ej ha kamrater.

Följande samtalssekvens är också den hämtad ur ärendet om flickan i årskurs 9. Flickan bedöms ligga efter sina klasskamrater kunskapsmässigt trots stöd av speciallärare. Professionerna i elevhälsan diskuterar det stöd som flickan har och vad som ytterligare kan göras för att komma ikapp klasskamraterna.

Specialpedagog 1 /.../ hon lyssnar på talböcker i so och no-ämnena, då har hon lättare att ta till sig

Lite längre in i samtalet uttalas följande sekvens.

Specialpedagog 2 /.../ jag tror ändå att hon har svårigheter att förstå det hon lyssnar till

Psykolog /.../det räcker inte riktigt hela vägen /.../

Denna samtalssekvens avslutas med *att det inte räcker hela vägen*, trots hjälpmedel i form av talböcker och att eleven då har lite lättare att ta till sig. Att *behandlas* synliggörs genom talböcker. *Inte räcker riktigt*, konstruerar eleven i behov av särskilt stöd genom relation till kunskapskraven, utifrån vad eleverna ska kunna i en viss årskurs, eleven når inte riktigt fram till kunskapskraven. *Ta till sig* förstås som det som styrdokumentet har bedömt ska uppnås i förhållande till ålder och årskurs. I sammanhanget tolkas detta utifrån rådande skolnorm som bedöms utifrån kunskapskraven och som dessutom är årskursbundna.

Samtalet fortsätter angående flickan i årskurs 9 utifrån det stöd som ska bedömas som nödvändigt.

Psykologen troligen behöver hon stöd i studieteknik

Specialpedagog 1 att strukturera upp det ja

Specialpedagog 2 hon behöver göra det många gånger

I denna sekvens belyses hur flickan behöver stöd i struktur och studieteknik som *behandling* för att bli en skolelev utifrån den måttstock som skolnormen anger i form av att nå kunskapskraven, och dessutom göra det många gånger. Vilket tolkas som att övriga elever inte behöver tydlig struktur, ej heller behöver göra uppgifterna många gånger. Sammantaget belyser dessa sekvenser hur meningskapande om vad som betraktas som *barn i behov av särskilt stöd*, hur företeelsen konstrueras. Den diskurs som tar form är *att bli behandlad*.

Vi och dem

Elevhälsan diskuterar ärendet om flickan i årskurs 9, som bedöms ligga efter sina klasskamrater kunskapsmässigt så pass mycket så att särskola har diskuterats med vårdnadshavare vid ett möte. Flera utsagor belyser denna kategori från olika ärenden som diskuterades.

Psykolog Jag var inte med när *man* föreslog särskolan, för jag är lite osäker på hur det lagts fram eftersom det varit så starkt motstånd /.../

I samtalet framträder ett maktperspektiv gentemot något som finns utanför elevhälsans diskursiva praktik, *vi och dem* framträder genom ordet *man*. *Man* betraktas som någon med bristfälliga kunskaper om särskolan. Här synliggörs hur situationen troligen hade varit om psykologen givits möjlighet att närvara när särskolan presenterades för vårdnadshavarna. Den makt som framträder i utsagan torde kunna betraktas utifrån hur speciell kunskap om särskilda skolformer finns inom elevhälsans diskursiva praktik, och därmed finns inte den kunskapen utanför elevhälsans praktik. Det som finns utanför positionerar sig som *dem*. Genom hur *man* positionerar sig blir det meningsskapande i förhållande till hur och vad som uttrycks runt ordet.

Lite längre in i samtalet uttrycks följande utsaga. Det handlar om samma flicka i årskurs 9.

Man belyser någon som vill väl, men resultatet blir en elev utan kunskaper. Det som synliggörs är att det finns en skillnad mellan elevhälsans professioner och de som befinner sig utanför. Elevhälsan konstruerar en diskursiv praktik och genom det synliggörs det som innesluts och det som utesluts ur den.

Psykolog Sen är ju det så ibland att vi diskuterar riktigt svaga elever och hur mycket ska *man* hjälpa tills *man* nästan stjälpes över *man* vill så väl att *man* nästan knuffar dem över till gymnasiet, sen står de där och har egentligen inte fått med sig någon djupare kunskap

Denna utsaga är utifrån samtal rörande ärendet som handlar om oroligheterna som finns i en årskurs 8 och där en grupp med cirka 7-8 elever bedöms vara de som sätter igång oroligheterna.

Specialpedagog /.../ har *man* ordningsregler när eleverna kommer in i klassrummet /.../ det är viktigt att verkligen få med hela arbetslaget att fokusera på det positiva /.../ att *man* ger mer beröm än vad *man* gör /.../

Ett ifrågasättande synliggörs genom huruvida *man* inte har ordningsregler eller ger beröm, och om *man* fokuserar på det positiva hos eleverna. Även mönster av undersökande framträder i förhållande till *man*.

Även följande utsagor är hämtade från ärendet som handlar om den oroliga klassen i årskurs 8. I ärendet beskrivs eleverna utifrån att de får inget gjort under lektionerna, betygen rasar och eleverna är respektlösa dels mot varandra, dels mot vuxna.

Specialpedagog /.../ det måste vara viktigt för de här eleverna att de faktiskt lyckas någon gång också och inte alltid få höra tvärtom

Rektor /.../ det behöver inte ligga på elevhälsoteamet att vara allting /.../

Psykolog /.../ kanske arbetslaget kan titta på sina elever på ett annat sätt..ibland är det så att vi kommer med våra pekpinnar, tänk på det och det, kan hända att det blir för svårt att ta emot

Rektor /.../ det handlar väldigt sällan om att de inte kan utan det är omständigheter runtomkring som gör att det här lugnet inte finns..har det med ledarskapet att göra?

Elevhälsans diskursiva praktik visar genom denna sekvens hur tolkningsföreträdet och därmed makten finns inom gruppen, och att *dem* finns utanför. Samtidigt synliggörs i den sista utsagan, en strävan mot ett annat perspektiv än det individbundna, genom uttrycket *omständigheter runtomkring* som pekar ut en riktning mot något som inte eleverna bedöms som bärare av, ledarskapet ifrågasätts och ger därmed en möjlig förklaring till oroligheterna för elevhälsans professioner.

Undersökande

Detta samtal rör ärendet om pojken i årskurs 7. Pojken har svårigheter i de flesta ämnen, synnerhet i matematik. Han beskrivs som glömsk. Under lektionerna sitter pojken mest och tittar ut genom fönstret och får därmed inget skolarbete gjort. I pojkens familjebild finns en äldre bror med diagnosen Aspergers syndrom. I elevhälsoteamet pågår ett undersökande som en ständigt pågående handling. Vilket följande utsagor belyser.

Specialpedagog har han någon diagnos?

Psykolog nej det är brodern som har det.

Rektor jag funderar på hur ser situationen ut i klassrummet /.../

Psykolog är det bara i matte han har svårt?

Skolsköterska man funderar på om det hänt något eftersom han stirrar ut genom fönstret och struntar i att arbeta /.../ inget har kommit fram i hälsosamtalen /.../

Rektor /.../ är det här en pojke som tappat skolfotfästet /.../

Psykolog /.../hur har den här pojken varit tidigare /.../vilka insatser har gjorts och hur har det funkat /.../ det skulle kunna tänkas finnas begåvningsmässiga nedsättningar /.../

De professionella söker och undersöker utifrån den information som ärendet ger. En formuleringsarena tar form som stannar på individnivå. Formuleringsprocessen och undersökandet stannar på det välkända. Det välkända i detta sammanhang tolkas utifrån hur professionerna i elevhälsan söker svaren utifrån individnivå, genom att frågorna håller sig

inom ramen för det individuella, svaren finns att finna hos pojken själv. Rektorn söker genom frågan om klassrumssituationen närma sig utanför det individuella, men samtalen faller tillbaka på pojken som bärare av det som sker.

Handlingen *undersökande* är starkt förankrad med nästa kategori *lösningsförslag*. Dessa två kategorier flyter in och ut ur varandra och är dessutom beroende av varandra.

Lösningsförslag - kartläggning, observation och möte

Den första utsagan är hämtad utifrån samtal rörande eleverna i en årskurs 8. I denna klass bedöms det att en grupp om cirka 7-8 elever är igångsättare av de oroligheter som råder. Elevhälsan samtalar och försöker finna lösningar på situationen som råder i klassrummet.

Specialpedagog jag tycker vi måste börja med att observera /.../ kartlägga varje elev /.../

Följande utsagor är hämtade från samtalen rörande en flicka i årskurs 9 som bedöms ligga efter sina jämnåriga kunskapsmässigt. Flickan beskrivs ha problem med kamratrelationerna och dessutom utsätts hon för verbal kränkning av kamraterna. Efter undersökandet visar dessa utsagor den lösning som elevhälsoteamet kommer fram till.

Psykolog /.../ vi behöver titta på tidigare pedagogiska kartläggningar /.../ att man verkligen kartlägger hur utsatt flickan känner sig /.../

Rektor /.../vi kallar till ett nytt möte/.../

Kartläggning, observationer och möten är återkommande i alla samtal utifrån de ärenden som studien tar sin utgångspunkt i.

I de två kategorierna *undersökande* och *lösningsförslag* sammanställs utsagor som tillsammans kan förstås som den diskurs som har makt över handlingar som görs eller inte görs. Detta kan tolkas utifrån de lagar och styrdokument som reglerar elevhälsans uppdrag, att vara den verksamhet inom skolan som har skyldighet att utreda och kartlägga elevernas behov och dessutom utföra dokumentation kring barn i behov av särskilt stöd. Rektors ansvar och skyldighet är att se till att en kartläggning av elevens skolsituation genomförs om eleven riskerar att ej nå kunskapskraven eller uppvisar andra skolsvårigheter. Genom dessa två kategorier framträder *en förberedelse till handlingsdiskurs*. Det som kännetecknar denna diskurs är talet om att få veta mer genom ett undersökande och lösningsförslagen *kartläggning, observationer* sammanfattas till de handlingar som går att finna och med återkommande möten för att formulera vad som framkommit. Dessa kartläggningar och observationer har sin utgångspunkt på individnivå, vilket synliggörs genom hur elevhälsans professioner utgår i samtalen från den enskilda eleven såsom utsagan *kartlägga varje elev* visar.

Vi gör något i varje fall

Detta citat är hämtat från samtal i elevhälsoteamet om pojken i årskurs 7. Pojken har ingen ordning på sitt skolmaterial, böcker och läxor glöms oftast. Dessutom beskrivs hemsituationen som ohållbar, då mamman inte orkar med alla hemuppgifterna längre. Vårdnadshavaren anser inte att skolan sköter sitt uppdrag.

Specialpedagog /.../en åtgärd som jag tycker vi ska erbjuda direkt är en dubbel uppsättning böcker, så att han har en hemma och en här /.../

Viljan om att finna lösningar framkommer. Utifrån en kompensatorisk handling finner de professionella lösningar. Stödet läggs på individen trots att vårdnadshavare har beskrivit hemsituationen som ohållbar.

Utifrån samma ärende är denna utsaga hämtad.

Specialpedagog /.../ han kan komma till den frivilliga stödverksamheten, han kan få stöd där till att börja med /.../det är bättre att han sitter där nere hos oss, där är ju mer vuxenkontakt

I denna utsaga synliggörs att i klassen är det troligen inte möjligt med *mer vuxenkontakt*. För att eleven ska få möjlighet till mer vuxenkontakt måste det ske utifrån att erbjudas plats i den frivilliga stödverksamheten. Denna kategori visar förslag på handling som sker direkt utan behov av utredningar, observationer och kartläggningar. I förhållande till elevgruppen *barn i behov av särskilt stöd* kan denna handling förstås som en ”detta gör vi så längehandling” i väntan på att utredningar och kartläggningar ska göras, vilket uttrycket *till att börja med* åskådliggör. Det torde innebära i väntan på något större och kraftfullare som då tolkas som utredningar, observationer och kartläggningar utgör. Kategorin kan ses som underordnad till *diskursen förberedelse till handling*, något man gör under tiden i väntan på det större. Denna kategori flyter även in i *diskursen att bli behandlad* i form av *dubbel uppsättning böcker, frivilliga stödverksamheten och mer vuxenkontakt*.

Tid

Följande citat är hämtade ur ärendet angående en klass i årskurs 8 som bedöms som orolig och ytterst stökig. Elevhälsan resonerar om hur och när planeringen för kartläggningar och observationer ska ske.

Psykolog jag tänker på en sak som liksom är verkligheten ändå här /.../vi pratar om vilka insatser, vi pratar om att observera, prata med arbetslaget, göra nya kartläggningar, verkligheten är ju att vi har massor av annat i våra kalendrar som vi också ska göra, vad ska vi ta bort? För någonstans behöver vi ta tiden att göra det här /.../

Specialpedagog jag skulle vilja att du också går in på någon lektion (syftar på studie- och yrkesvalsledare, min anmärkning) /.../ alltså vi har ju ont om tid allihop

Studie- och yrkesvalsledare jag är här inte mer denna vecka

Tid är ett mönster som framträder och flyter in i kategorin *kartläggningar, observationer och möten*. Likaså flyter denna kategori in i kategorin *förhandling och omförhandling*. Tiden

förhandlas och står i konflikt till det uppdrag de professionella ska utföra. Det som blir intressant att förstå är hur *annat* ska tolkas i detta sammanhang.

Den lagstyrda verksamhet som elevhälsan är och med tydliga lagar att förhålla sig till, innebär för dess professioner att vara väl förtrogen med juridiken kring elevhälsans verksamhet. Vilket även utmynnar i en del dokumentation. I detta sammanhang torde *annat* kunna tolkas såsom den dokumentationskultur som har fått ett starkt fäste i skolans värld. Utifrån ett sådant perspektiv torde *annat* kunna förstås.

4.2 Analysnivå - individ, grupp eller organisationsnivå

I samtalen framträdde individ, grupp och organisationsnivåer på de sätt som analyseras nedan.

Diskurserna *förklaringsmodeller till avvikelse, att bli behandlad, vi och dem och förberedelse till handling* överlappar och är beroende av varandra, flyter in och bryter och påverkar varandra, och utifrån analyserna visas hur diskurserna har det gemensamt att de ska normalisera barnet. Diskurserna fungerar enbart tillsammans och är inte möjliga var och en för sig. Avvikelse står alltid i relation till att bli behandlad. Inom diskursen förberedelse till handling finnes undersökande som utmynnar i lösningsförslag. Dessa diskurser är således beroende av varandra och utgör meningskapandet av barn i behov av särskilt stöd. Diskursen *vi och dem* utövar även den en normaliserande kraft på eleven, genom den makt som ges elevhälsans professioner att definiera avvikelse, och vara de som anses ha svar, medan de som finns utanför, såsom undervisande lärare, är i behov av de svaren för att kunna behandla eleven. På så sätt utövar talet, och det som sägs, kontroll och makt över avvikelsen, bekräftar och bejakar den och syftet är att normalisera eleven till att bli en skolelev, såsom normen förordar.

Diskurserna begränsar genom vad de professionella kan artikulera, på så sätt utövar diskurserna i sin tur kontroll på vad som är möjligt att säga (Foucault, 1993). Kontrollen från utsidan är utbildningspolitiken som reglerar och styr och sätter gränser för vad som kan betraktas som möjligt för de professionella, utifrån det normativa som är definierat i skollagen (Assarson, 2007).

Det pågår ett förhandlade och omförhandlande som ständigt skiftar perspektiv mellan en förståelsearena på individnivå och gruppnivå. En strävan mot att se svårigheterna på ett annat sätt, att betrakta lär – och skolmiljön synliggörs genom */.../höja blicken och ändra perspektiv /.../*. Det finns en strävan mot något annat, något utanför individen */.../ våga titta på sig själv våga vara helt tvärtom/.../*. Men förklaringsmodellerna faller tillbaka till att diskutera individuella begränsningar som blir till formuleringsprocesser som konstruerar och vidmakthåller det välkända */.../det kan lika gärna handla om en svag elev/.../*. Anledningen till att inte gå utanför det välkända och stanna på förklaringar till avvikelser på individnivå synliggörs genom */.../ man gör som man brukar, omformulerar likartade insatser /.../ vi har kuratorn vi har skolsköterskan vi har psykologen, sen gör vi inget annat /.../ vi vågar inte riktigt tänka de tankarna /.../*. Utbildningspolitiken har dikterat de nationella gränserna genom betyg i tidigare år med en mer graderad skala, fler nationella prov, och där kunskaper

fått en mer framträdande betydelse, dels genom att mål att uppnå och mål att sträva mot, som var benämningen i förra läroplanen (Lpo 94), har ersatts av begreppet kunskapskrav (Persson & Persson, 2012). Samtalen kretsar således inom individ- och gruppnivåerna. De insatser som görs blir utifrån att behandla eleven till normen – att bli en skolelev.

Organisationsnivån beskriver hur skolan organiserar sin verksamhet (Ahlberg, 2013; SFS 2010:800) *.../ det har gått bra i årskurs 6 när man bara har varit i ett klassrum, men det är helt andra spelregler nu .../ man flyttar sig mellan flera salar, det blir för mycket .../*. De yttranden och samtal som uteblir och väljs bort synliggörs genom dessa utsagor, och de handlingar som väljs har individfokus (Alvesson & Sköldberg, 1994). Vilket gör att förklaringsmodellerna läggs hos individen. I samtalen finns ett förgivettagande på eleverna i behov av särskilt stöd. Professionerna söker svar utifrån individen i form av yttranden som *.../ begåvningsmässiga nedsättningar.../* som tydliggör elevens avvikelse. Till hjälp för att förstå avvikelsen tar de professionella stöd i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv som tar avstamp i en utvecklingspsykologisk norm som betraktar barnet utifrån utvecklingskurvor och finner därigenom avvikelsen (Isaksson, 2008; Lutz, 2009). Därefter åtgärdas och behandlas eleverna för att bli en skolelev utifrån rådande norm, för detta ändamål används individbaserade lösningar i form av *.../ dubbel uppsättning böcker.../ frivilliga stödverksamheten.../*. De åtgärder i form av behandling som synliggörs är att ”normalisera” eleven utifrån att vi gör något i varje fall, detta i väntan på något annat. Det är ad hoc-karakteristiska lösningar som sker, utan att någon större reflektion för vilka lösningar som torde vara betydelsefulla (Hjörne & Säljö, 2008).

”Annat” kan i detta sammanhang betraktas utifrån den diskurs som har givits tolkningsföreträde – förberedelse till handling. Det pågår ett undersökande i elevhälsoteamet kring det aktuella ärendet, frågor ställs med fokus på den enskilde eleven. Hjörne och Säljö (2008) menar att avvikelsen betraktas som en självklarhet, något som ska rättas till, när ärendet har inkommit till elevhälsoteamet. I föreliggande studie är undersökande starkt sammanfogat med kategorin lösningsförslag och utmynnar i kartläggningar, observationer och därefter möten *.../vi får kartlägga varje elev.../* Institutionella ramar styr verksamheten genom att den är politiskt styrd och dikterar professionernas uppdrag genom styrdokument (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Skollagen uttrycker, när en elev riskerar att ej nå de lägsta kunskapskraven ska detta anmälas till rektor som i samråd med elevhälsan ska utreda elevens behov av stöd (SFS 2010:800). Resultatet blir kartläggningar som diskuteras i möten men sällan leder till att utveckla den pedagogiska verksamheten, utan handlingen blir återkommande möten som leder till fler kartläggningar. Språket bekräftar avvikelsen hos eleven. Det samma fann Hjörne och Säljö (2008) i sin studie, inga nya frågor väcks utan professionerna möts och bejakar varandra, diskussionerna stannar på individnivå. Förberedelse till handling är synnerligen framträdande i de samtal som förekommer i elevhälsan. Motsatsen torde då vara en aktiv handling, såsom ett förebyggande arbete, dels på gruppnivå, dels på organisationsnivå. Hjörne och Säljö (2008) beskriver mötena och hur dess innehåll cirkulerar kring elevens brister, samt hur mötena fylls av tal som befäster mönster.

Elevhälsan har ett givits ett tydligt uppdrag i skollagen gentemot elever i behov av särskilt stöd och att detta uppdrag ska vara samordnat med skolans övriga arbete och skolans övriga

personal. Elevhälsans uppdrag är bland annat att arbeta förebyggande (Ahlberg, 2013; SFS 2010:800). I de samtal som förekom framträdde i talet en ”vi och dem” diskurs som kan betraktas som makt i förhållande till undervisande lärare */.../eleverna måste faktiskt få lyckas någon gång också och inte alltid få höra tvärtom/.../* Ekström (2004) menar att de handlingar som väljs framför andra skapar en allians gentemot det som finns utanför diskursen. Makt skapas i sociala praktiker dels genom administrativa processer och ger effekter på det som finns utanför (Lindgren, 2010). I detta sammanhang är elevhälsan en diskurs praktik och undervisande lärare finns utanför denna diskurs.

Genom diskurserna framträder meningsskapande om *barn i behov av särskilt stöd*. Analyserna visar att den formuleringsprocess som anger riktning och oftast vidmakthåller det välkända och konstruerar eleven som bärare av svårigheter, således stannar språket och talet på individnivå, trots att det finns en strävan efter något annat som uttrycks */.../att våga tänka nytt*

4.3 Analysnivå - relationellt eller kategoriskt perspektiv

De följande analyserna görs i relation till specialpedagogiska perspektiv – relationellt och kategoriskt perspektiv.

Avvikelse står alltid i relation till normalitet. Assarson (2007) diskuterar utifrån sin studie hur styrdokument och verktyg, i form av olika tester som mäter elevernas förmågor står i fokus i skolan. De som inte når upp till de fastställda kraven faller utanför och ska därmed åtgärdas. Likaså Isaksson (2008) redovisar i sin studie hur eleverna beskrivs i åtgärdsprogrammen. Vilket till övervägande del är utifrån socioemotionella svårigheter såsom koncentrationssvårigheter eller svårigheter att nå upp till kunskapskraven. Följande citat belyser hur kunskapskraven har givits en framträdande roll för att förstå avvikelse, samt att aktörerna till sin hjälp har mättekniker för att förstå det som bedöms som avvikelse. */.../ teoretiskt når hon inga mål /.../ vi kan göra en LOGO test, det kan ju ge hjälp /.../* (datorbaserat testprogram för utredning av läs- och skrivsvårigheter, min anmärkning).

Elevhälsoteamets samtal kretsar kring den enskilda eleven och hur denne ska kompenseras för bristerna. Diskussionerna synliggör hur det kategoriska perspektivet är dominerande genom de begrepp som väljs för att beskriva svårigheter, framför de begrepp som väljs bort. Hjärne och Säljö (2008) fann hur begrepp och termer väljs för att skapa mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Likaså framkom i föreliggande studie hur fokus riktas åt den enskilda eleven */.../ se hur illa det är, är det så svagt /.../* Författarna beskriver vidare hur elevhälsans uppgift är att beskriva och analysera svårigheter och utifrån dessa finna lösningar, vilket följande visar */.../har han diagnos/.../*. I materialet framträder förberedelse till handling, där dels ett undersökande tar form, samt där de handlingar som väljs och utförs är av ad hoc-karaktär, detta i väntan på något större, något annat. I väntan inträder behandlingen utifrån den mätbarhet som kartläggningarna visar i förhållande till normen. Behandlingen kan till sin karaktär ses som specialpedagogisk lösning utifrån det kategoriska perspektivet. Det är individbundna insatser som eleverna blir ämne för. Att snabbt korrigera det som bedöms som avvikelse. Samtidigt som kartläggningar och observationer utförs och avslutas med möten.

Tiden är också sammanlänkat i detta och utgör en betydelsefull faktor för verksamheten */.../vi hinner inte, vi går vidare/.../ja, vi provar detta och ser om det fungerar, sen nästa ärende/.../* Det större kan tolkas utifrån en strävan mot ett relationellt perspektiv, där utbildningsmiljön sätts i fokus och tidsaspekten för lösningar inom det relationella perspektivet kräver ett långsiktigt arbete. Ett sådant förändringsarbete som kräver långsiktighet finns det inte utrymme för, därför kunskapskraven utgör den brännpunkt som ska uppnås inom en fastställd tid och låter inte vänta på förändringar i skolmiljön, därmed blir svaret akutlösningar (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2001).

Med utgångspunkt i utsagorna där olika former av kartläggningar ständigt diskuteras och på så sätt tolkas som det avgörande för den enskilda eleven, torde den diskurs som anger de handlingar som väljs utgöra den skärningspunkt där ett tolkningsföreträde blir synligt. Kontroll menar Assarson (2007) sker utifrån mätbarhet, och de kartläggningar som utförs kan följaktligen beskrivas som mätbarhet av elevens brister. Viljan till annat perspektiv visas i utsagorna genom hur professionerna resonerar kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd. Utsagorna visar en strävan till ett annat sätt att tänka, men samtidigt uttrycker elevhälsan att man gör som man brukar och använder de möjligheter som finns.

En elevhälsa är en social praktik som omfattas av de experter som av staten givits makt att bedöma om stöd till de som ska betraktas som barn i behov av särskilt stöd. Därmed kan elevhälsan ses som en diskursiv praktik som konstruerar och administrerar makt (Rose, 1995). Hjärne och Säljö (2008) uppmärksammar hur deltagarna snarare bekräftar varandra än ställer nya frågor som utvecklar verksamheten. I "vi och dem" diskursen innesluts experterna i elevhälsan, utifrån de professioner som lagen (SFS 2010:800) föreskriver och därmed utesluts andra.

/.../ det är ju faktiskt så för oss som sitter här är detta lite grann av en ventil, vi måste någonstans få uttrycka oss och säga saker /.../. Det som synliggörs är hur talet i elevhälsan konstruerar en gemensam makt gentemot något som finns utanför den diskursiva praktik som därmed elevhälsoteamet utgör.

Det framkommer hur de omfattande regelverken (Socialstyrelsen och Skolverket, 2014) skapar de institutionella ramar som elevhälsan har att förhålla sig till. Således kan rådande utbildningspolitik betraktas som den officiella diskurs som dikterar de lagar och regler, och därmed styr och sätter gränserna för elevhälsans uppdrag (Rose, 1995).

4.4 I ljuset av Foucaults teorier – diskurs, makt, styrning, normalitet och avvikelser

Elevhälsan är en diskursiv praktik i vilken ”sanningar” konstrueras och vidmakthåller det välkända. Diskurserna flyter in och ur varandra, de producerar och reproducerar och skapar mening utifrån den kultur där de verkar (Foucault, 1993; 2008). Utbildningspolitiken och styrdokumentet utgör de institutionella ramar som professionerna anpassar sig efter och utgör genom det, den norm som professionerna förhåller sig till i sitt arbete. Utifrån Foucault (2009) framträder en hierarkisk översyn i form av en maktutövning som utbildningspolitiken utövar, genom de stringenta styrdokumentet med kunskapsmål och krav (Lgr 11; SFS 2010:800) som eleverna förväntas uppnå. Framkommer det att en elev riskerar att ej uppnå dessa, blir det elevhälsans uppgift att skyndsamt utreda och sätta in stöd. Rose (1995) uttrycker det genom att beskriva den normativa maktens möjligheter till att styra de professionella genom de behörigheter de givits av utbildningspolitiken att verka inom den diskursiva praktiken. *.../åtgärdsprogram med kortsiktiga mål, att vi verkligen skriver så han kommer på banan igen/.../vad är det som krävs för E/.../*. Elevhälsoteamet agerar utifrån styrdokumentet. Administrativa processer styr de handlingar som sker som dessutom ska vara effektiva, genom att normalisera de som bedöms onormala (Foucault, 2009). Governmentality är begreppet Foucault använder för att beskriva hur makten verkar i form av styrning och reglering (Foucault, 2009; Lindgren, 2010). *.../vad ska rent juridiskt sätt finnas med i protokollet/.../*. Elevhälsan styrs utifrån av utbildningspolitiken som dikterar normen utifrån styrdokumentet, och med Skolinspektionen som den kontrollerande institutionen, på så sätt utestänger och omsluter diskurserna för vad som är möjligt att artikulera, därav vidmakthålls det välkända trots att det framträder mönster av en vilja till något annat, något mer *.../tänka utanför boxen/.../*

Det meningsskapande som artikuleras och konstrueras i elevhälsan görs utifrån den ”sanning” som är möjlig att finna i styrdokumentet i form av kunskapsmål och kunskapskrav, och de åtgärder rektor är skyldig att utverka när en elev riskerar att ej nå kunskapskraven. Allt får inte sägas, diskurserna skapar ett bestämt sätt att tala om företeelsen *barn i behov av särskilt stöd*, och det är utifrån begreppen normalitet och avvikelse dessa kan förstås. Den formuleringsarena som tar form är dels utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv, dels utifrån den norm som är rådande. Normen är klassen och styrdokumentet med kunskapskrav som anger dess riktning. Förklaringsmodellerna är individbundna och uttrycks genom att förlägga det som bedöms som avvikelse till individen själv, *tillbakadragen, han kräver bekräftelse, inlärningssvårigheter, begåvningsmässiga nedsättningar, han uppnår inte målen /.../*. Utifrån Foucaults (2010) teorier diskuteras hur vansinnet ska skiljas från förnuftet. Foucault menar, för att förstå avvikelserna måste det sättas i relation till normalitet, annars finns inte avvikelserna, den konstrueras i samma ögonblick som styrdokumentet konstrueras och de professionella talar om den. Detta i sig torde betyda att den makt som verkar genom normen som styrdokumentet och kunskapskraven anger dikterar också villkoren för att betraktas som en *elev i behov av särskilt stöd* (Foucault, 2010). För att finna eleverna som bedöms som avvikare används kartläggningar, observationer, nationella prov, betyg och utredningar *.../vi tog inte skolan så allvarligt i årskurs 7 men i årskurs 8 blev det på riktigt/.../förr fanns ju inte betyg i årskurs 7/.../*. Det som framkommer är hur

elevhälsan skapar mening åt uppdraget genom de institutionella ramar som dikterar villkoren – kunskapskraven med en sexgradig betygsskala. Det är således en reglerad övervakning som sker för att differentiera eleverna. Eleverna utrustas därefter med kompensatoriska hjälpmedel och metoder för normalisering för att därefter återinföras i systemet. Med stöd i Foucault teorier används en styrning och reglering av eleverna tills de är färdigbehandlade, Foucault benämner detta som examensprocessen (Foucault, 2009).

4.4.1 Slutsatser

Resultat och analysdel har i sin helhet visat hur meningsskapande kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd konstrueras, genom de diskurser som framträtt i materialet, samt att diskurserna har gemensamt att de ska normalisera barnet.

I ljuset av Foucaults teorier framträder makten dels utifrån en officiell diskurs som formar och styr de handlingar som blir möjliga att genomföra för de professionella i elevhälsoteamet. Makten omsluter och ger effekter på praktiker och de undertrycktas nivå. Tydliga mönster av att *tänka nytt, göra något annat utanför boxen* framträder i elevhälsoteamet men stannar av och blir endast ord. Således är elevhälsoteamet att betrakta som den undertryckta där makten härskar i form av reglerade styrningstekniker som utbildningspolitiken anger (Foucault, 2009; 2010). Makten att definiera avvikelse har givits åt elevhälsan utifrån utbildningspolitikens lagtexter och styrdokument. Konstruktionerna görs utifrån den norm som styrdokumentet anger, såsom kunskapskrav, betyg och lagtexter (Lgr 11; SFS 2010:800). Den elev som bedöms att ej nå kunskapskraven utgör därmed avvikelsen. Svaren söks inom utvecklingspsykologiskt perspektiv i form av att samtalen hamnar inom ramen för biologiska och socioemotionella avvikelser, allt i förhållande till den norm som råder i skolan, som därmed gör att eleven betraktas som en elev i behov av särskilt stöd (Isaksson, 2008; Lutz, 2009). Ett särskiljande görs mellan de som ej blir utsatta för behandling och de som blir det. De normaliserande verktyg som används är dels, som Hjärne och Säljö (2008) uttrycker det, av ad hoc karaktär. Utöver det framträder den diskurs som har tolkningsföreträde, *förberedelse till handling*. Denna disciplinära makt menar Foucault (2009) har sin grund i den hierarkiska översyn som det normaliserande systemet anger.

Övervakningen sker genom kartläggningar och observationer för att sammanfattas i möten med dem det berör. En förberedelse till något ”annat” och kraftfullare som ej blir synligt. På så sätt framträder politisk korrekthet i elevhälsoteamet. En strävan mot det kraftfullare framträder i talet och blir endast till förväntningar på det som finns utanför, på så sätt framträder makten i diskursen *vi och dem*, och ger därmed makt åt elevhälsan som den expertgrupp som getts redskap för differentiering och styrning, utifrån utbildningspolitikens kontroll (Foucault, 2009; Rose, 1995).

5. Diskussion

Denna studie har haft som syfte att finna det meningsskapande som görs kring företeelsen barn i behov av särskilt stöd i en diskursiv praktik såsom ett elevhälsoteam. Att finna de diskurser som avgränsar och ramar in företeelsen, hur språket konstruerar företeelsen. Analysen är gjord utifrån fyra nivåer, från detaljnivå till en djupare nivå. Det har varit angeläget att presentera det analyserade resultatet med ett flertal citat inom de olika kategorierna, så att läsaren själv ska kunna förhålla sig till analyserna och därmed kunna ta ställning till dess trovärdighet. Det bör tydliggöras att syftet med studien inte var att leta rätt eller fel, ej heller att visa en generell bild av alla elevhälsoteam.

Jag kommer att i följande kapitel diskutera den valda metoden i förhållande till studiens syfte, samt studiens tillförlitlighet. Därefter kommer jag att diskutera resultat och analys utifrån studiens syfte och problemformulering i ljuset av Foucaults teorier med särskilt fokus på studiens centrala begrepp *makt, diskurs, styrning, normalitet och avvikelse*.

5.1 Metoddiskussion

Inom diskursanalysen är inte världen given på förhand, utan den betraktas som socialt konstruerad (Winther Jørgensen & Phillips, 2007). Elevhälsan konstruerar verkligheten genom hur de talar om den utifrån de styrdokument och lagtexter (Lgr 11; SFS 2010:800) professionerna har att förhålla sig till, och i relation till barn i behov av särskilt stöd. Verkligheten formas således av de versioner och tolkningar som görs av medlemmarna i en diskursiv praktik.

Med hjälp av analysverktygen, *individ, grupp och organisation*, därefter *kategoriskt- och relationellt perspektiv*, och slutligen utifrån studiens centrala begrepp, *makt, styrning, diskurs, avvikelse och normalitet*, i ljuset av Foucaults teorier gjordes analysen. Analysmodellen och analysverktygen tog form under genomläsningen av materialet, därmed styrde de inte fältarbetet. Ett systematiskt analysarbete gjordes, på en detaljnivå, då mönster och kategorier framträdde, till en och djupare struktur (Börjesson & Palmblad, 2007). Den analysmodell som skapades (figur 1) var användbar och fungerade som ett bra verktyg. Utifrån att analysera utsagorna från ”top to the bottom”, gav modellen ett bra stöd. I toppen finnes det detaljerade och breda mönster som kan beskrivas som det konkreta som framträdde i samtalen och bildade de kategorier som därefter komprimerades och med en djupare analys till nästa nivå individ, grupp och organisationsnivå. Därefter utifrån relationellt och kategoriskt perspektiv, på denna nivå kan utläsas hur utsagorna analyserades utifrån en ännu djupare analys. Slutligen sammanfogades utsagorna till att analyseras i ljuset av Foucaults teorier. Denna slutliga nivå har den mest övergripande och samtidigt den djupaste strukturen. Detta sätt gav möjlighet att dels upptäcka det konkreta på detaljnivå, dels gavs möjlighet att komprimera utsagorna till en djupare analys.

Jag är medveten om att jag är medskapare till diskurserna och sätter dess gränser. Således är även forskaren, såväl som övriga deltagare, också att betrakta som subjekt i diskursen. Forskaren finner de diskurser som är studiens fokus och intresse, genom de analysverktyg som väljs (Winther Jørgensen & Phillips, 2007). Med andra analysverktyg än de som har används för denna studie, hade studien troligen fått andra resultat. Utifrån studiens val att

definiera utsagorna utifrån de olika professionernas tal om företeelsen barn i behov av särskilt stöd, uppnås syftet med studien. Om studiens fokus hade varit andra aktörers tal om företeelsen hade troligen andra gränsdragningar synliggjorts.

Utifrån de fiktiva fall som presenterades i elevhälsoteamet, såsom stimulusmaterial, kan det finnas en risk att jag genom min förförståelse byggt in ett förgivettagande i analysen. Men motiveringen till användningen av fiktiva fall såsom Thornberg (2006) gjorde i sin studie överväger, framförallt utifrån etiska skäl, då elevhälsan oftast hanterar mycket känsliga ärenden, vilket hade gjort det mycket svårt att få tillgång till autentiskt material. De fiktiva fall som konstruerats är uppbyggda utifrån min tidigare erfarenhet i en central elevhälsa, samt utifrån Hjørne och Säljös (2008) studie, där de beskriver hur ett ärende presenteras i elevhälsoteamet såsom en andrahandsinformation och med utgångspunkt i elevens skolproblematik och dessutom på individnivå. Detta torde innebära att de fiktiva fall jag konstruerat, och som hade som syfte att få elevhälsans professioner att tala, stämmer väl överens med verklighetens elevärenden. Min ambition har varit att vara öppen inför resultatet och jag har därmed behandlat materialet utifrån studiens syfte och forskningsfrågor som därmed bildat en ram, ett så kallat raster för analysen.

Ett ställningstagande som är relevant att resonera kring, är mängden citat från utsagorna som tagits med i analysen. Min strävan har varit att belysa kategorierna med de citat som ligger till grund för analysen genom utdragen från samtalen. Inom varje kategori finns återkommande samtal med olika nyanser. För att läsaren ska ges möjlighet att förstå hur diskurserna skapar mening åt företeelsen barn i behov av särskilt stöd är det min förhoppning att genom den mängd citat som redovisas påvisa tydligheten och trovärdigheten för de funna diskurserna. Bias-problem, som innebär systematiska fel i tolkningen av insamlat material för den aktuella studien, är inget problem för forskning med en diskursanalytisk ansats. Eftersom det handlar om att använda insamlat material för studiens syften, och med en möjlighet till en stor variation av möjligheter i analysproceduren. Det som är viktigast i en studie med inspiration av diskursanalys, är kontextvalet (Börjesson & Palmblad, 2007). Numer är elevhälsans arbete med dess professioner inskrivet i skollagen (SFS 2010:800) med tydligt fokus på uppgifter angående barn i behov av särskilt stöd.

Min ambition har varit att utifrån utsagor om företeelsen barn i behov av särskilt stöd belysa vad som sägs, och vara så tydlig som möjligt. För att förstå hur företeelsen får mening har mina val av metod och teoretisk ansats gjorts. Utifrån studiens syfte och frågeställningar har jag funnit stöd i Foucaults teorier, och genom inspiration av diskursanalysen funnit en framkomlig väg för att finna svar på mina frågeställningar. Givetvis innebär dessa val även en begränsning som endast tjänar till att ge förståelse för vissa skeenden, och därmed utesluta andra. Denna medvetenhet har hjälpt mig att hantera materialet så neutralt som möjligt.

5.2 Resultatdiskussion i ljuset av Foucaults teorier

Den möjlighet som diskursanalysen ger är att synliggöra det meningsskapande som sker inom elevhälsan utifrån de analysnivåer som används. I de diskurser som framträtt i materialet konstrueras eleven som barn i behov av särskilt stöd.

Analyserna visar de kategorier som bildar mönster vari meningsskapandet av barn i behov av särskilt stöd blir till. Kategorierna visar hur elevhälsans professioner diskuterar barn i behov av särskilt stöd, utifrån fokus på individen men vad som också synliggörs i utsagorna är en strävan mot något annat, ett relationellt perspektiv utifrån grupp och organisationsnivå. Dessa yttranden är ej tydliga, men synliggörs i utsagorna, där professionerna uttrycker en vilja att göra på något annat sätt än det brukliga. Dessa yttranden blir dock endast yttranden, de leder ej till någon aktiv handling. Allt kan inte sägas, utan det är ett bestämt språk som formar diskurserna (Foucault, 1993). Professionerna uttrycker därefter att man gör så som man brukar göra. Det relationella perspektivet står dessutom i kontrast till det politiskt normativa system som elevhälsans diskursiva praktik vilar på, utifrån de regelverk (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014) som verksamheten utgår ifrån. Det blir på så sätt en kontrast genom hur åtgärder för barn i behov av särskilt stöd formuleras i lagtexterna, då dessa har en utgångspunkt i ett kategoriskt perspektiv i form av att skrivningarna uttrycker hur eleven ska ges särskilt stöd med hjälp av utredningar som eventuellt leder till åtgärdsprogram, samt att möjligheten att placera eleven i särskild undervisningsgrupp om särskilda skäl föreligger. I skrivningarna finnes inte något som kan härledas till lärmiljö eller skolmiljö, utan den enskilda eleven och dess individuella stöd för att nå kunskapskraven är i fokus (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Analyserna visar hur det gemensamma språket i diskurserna handlar om att på olika sätt behandla barnet att bli en skolelev, och därmed väljs andra yttranden bort. Andra yttranden hade format andra diskurser och gett andra konstruktioner av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips, 2007). Foucault (1993) beskriver det som det förbjudna ordet, trots att det finns en vilja till något annat än det som sägs, men fortsätter Foucault, det sanna ligger fördolt för oss, därför det sanna, som kan beskrivas som viljan till andra perspektiv än det kategoriska, svarar inte mot makten. Makten kan i detta sammanhang betraktas utifrån utbildningspolitikens direktiv. Viljan till en annan sanning finns i elevhälsan, men den sanning som synliggörs i analyserna, är den sanning som svarar mot lagtexter och styrdokument, och skapar mening åt barn i behov av särskilt stöd och begränsar dess möjligheter till andra diskurser och andra ställningstaganden. På så sätt förloras strävan mot ett annat perspektiv och det som synliggörs i utsagorna är det kategoriska perspektivet, det som artikuleras. Den institutionella kontrollen styr således elevhälsans verksamhet där effektivitet och snabbhet gällande barn i behov av särskilt stöd blir det som prioriteras. Foucault (2009) uttrycker detta som ett maktmaskineri där utbildningspolitiken styr professionernas möjligheter till handling. Utifrån både Backlund (2007) och Möllås (2009) är det snarare en begränsning av möjligheter, då elevhälsoteamens möten sällan innehåller utvecklande diskussioner av pedagogiska åtgärder i ett nytt perspektiv. Detta torde problematiseras utifrån den diskussion som Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) för, där de menar att en förändring utifrån ett relationellt perspektiv kräver en långsiktighet som ej låter sig ske snabbt, därför det innebär ett förändrat synsätt på åtgärder som kräver tid. Å ena sidan diskuterar elevhälsan i föreliggande studie hur tiden ej räcker till, å andra sidan

framkommer en strävan mot något nytt. Likaså menar författarna att ett förändrat synsätt kan mötas av negativism från skolans aktörer, då lösningar för eleverna bedöms som akuta. Vilket synliggörs i föreliggande studie, genom hur förhandling och omförhandling görs i elevärendena.

Företeelsen barn i behov av särskilt stöd framträder och får betydelse genom att avvikelser definieras, därefter ska eleven behandlas och återinföras till skolnormen. I relation till Foucaults (2009) teori om examensprocessen, ska eleven efter behandling föras in till det som normen föreskriver som det normala. En skolelev formas för att passa in i rådande system. Utifrån ett sådant perspektiv torde en problematisering av företeelsen barn i behov av särskilt stöd diskuteras med utgångspunkt i vilken kontext, och utifrån vilket perspektiv som historieskrivningarna ger, i det kan meningsskapandet förstås, och därigenom kan den diskurs synliggöras som torde bero på vilken differentieringsdiskurs som är gällande. Vilket gör att differentieringsaspekten är skiftande beroende på rådande utbildningspolitik (Assarson, 2007). Hjärne och Säljö (2008) diskuterar hur skolan i alla tider på olika sätt särskilt avvikelserna i den gemensamma skolan. En skola för alla borde innebära precis vad ordalydelsen säger. Men lagtexterna visar något annat, genom att ge skolans professioner möjlighet till att placera elever som bedöms ej passa in i en skola för alla, i särskilda grupper och dessutom särskolans bevarande är vi fortfarande långt ifrån en skola för alla (Assarson, 2007).

Förklaringsmodellerna för avvikelser synliggörs i ett ständigt undersökande för elevhälsans professioner, i relation till rådande skolnorm. Normen i uttagarna betraktas dels utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv, dels utifrån den måttstock som kunskapskraven skapar och anger, som dessutom är bundna till årskurser. Således finner professionerna den enskilde eleven, och denne bedöms utifrån en standardiserad skala, dels dennes känslomässiga förmåga, dels den sociala förmågan bedöms, dessutom utifrån den standardiserade skala som kunskapskrav och betyg anger. Börjesson (2003) uttrycker detta, hur årskursindelningarna i skolan har en motsvarighet i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Med utgångspunkt i elevens individuella brister bedöms eleven utifrån ett individperspektiv, att denne behöver tränas i socialt beteende, är en ”svag” elev, eller är i puberteten. Samma perspektiv framkom i Hjärne och Säljö (2008) studie, såsom individuella begränsningar i förhållande till normalitetsbegreppet.

Likaså fann Isaksson (2008) och Lutz (2009) i sina studier hur termer inom utvecklingspsykologin används för att kategorisera och etikettera eleven. Samma tankegångar finner Persson (2008) då han beskriver hur eleven ska korrigeras mot gällande norm och mer sällan diskuteras lärmiljö med utgångspunkt i ett relationellt perspektiv. Genom de konstruktioner som görs strävar de professionella efter en förståelse av elevens bedömda brister, och när dessa är funna träder behandlingen in, för att som Assarson (2007) uttrycker det bli en av dem som nått fram. Att nå fram kan därmed förstås utifrån Foucaults (2009) teori om hur samhället ska forma dess individer så att alla ska likna varandra.

Föreliggande studie synliggör hur utbildningspolitiken genom styrdokument och lagar reglerar elevhälsans begränsningar till handling. Utbildningspolitiken kan betraktas som den officiella diskursen som verkar från utsidan. Foucault (2009) menar att makten finns i och omsluter diskursen, genom disciplinen verkar den makt som styrdokumentet anger. Elevhälsans agerande är utifrån politisk korrekthet, genom att professionerna utför kartläggningar, utredningar och skriver de åtgärdsprogram som skollagen (SFS 2010:800) ålägger dessa. Styrdokumentet är normativa och stringenta och det blir svårt att agera utanför de institutionella ramar som dessa anger. Den nu sexgradiga betygsskalan, fler nationella prov och tydliga anvisningar i skollagen (SFS 2010:800) visar de professionella när en elev faller utanför normen och då ska de professionella agera och det kategoriska perspektivet framträder som en tvångströja och det blir endast en strävan mot ett relationellt perspektiv. Utifrån Foucaults (1993) beskrivning är den synliga och officiella diskursen utbildningspolitikens lagtexter, men elevhälsan strävar mot handling som inte överensstämmer med den styrning som utbildningspolitiken pekar mot. Foucaults (2009) begrepp *governmentality* som reglerar människors handlingar blir synligt genom hur skillnaden framträder i form att vad som elevhälsan gör och vad de strävar mot att göra. Utbildningspolitiken har givit makt åt elevhälsans professioner att definiera och bedöma avvikelse och normalitet. Den makt som tilldelas elevhälsan är som Rose (1995) uttrycker det, ett sätt för den officiella makten, i form av utbildningspolitiken, att ej själva agera direkt, utan genom regelverket styra de professionella att utföra de handlingar som har dikterats. Åtgärdsarsenalen som framträder i analyserna, är oftast densamma oavsett problematik utifrån vad som finns att tillgå inom skolan. I den sammanställning av senare års forskning som Skolverket (2009) gjorde visar att elever i behov av särskilt stöd utsätts för samma sorts åtgärder, och att detta beror på skolans möjligheter och begränsningar. Utifrån de institutionella ramarnas begränsningar i form av styrdokument och med utbildningspolitikens budskap, ska eleven underkastas behandling för att eliminera mångfald, såsom Foucault (2009) uttrycker det ska makten forma individerna till att alla ska likna varandra. Elevhälsan visar i analyserna en vilja till att sätta in åtgärder direkt, innan den diskurs som har tolkningsföreträde och kan ses som överordnad de övriga diskurserna, vidtar – förberedelse till handling.

Analyserna synliggör hur makten verkar i diskurserna och hur maktförhållanden framträder, såsom något som finns utanför den diskursiva praktik som elevhälsan utgör. Inom elevhälsoteamet råder enighet mellan dess professioner. Komplexiteten i uppdraget framträder i den lagstyrda praktiken, genom att elevhälsan ska arbeta förebyggande och i samarbete med andra aktörer inom skolan, men analyserna visar snarare att det skapar en allians gentemot det som finns utanför det som Rose (1995) benämner expertgruppen. ”Vi och dem” framträder utifrån ett maktperspektiv som konstrueras genom hur lagtexten definierar elevhälsoteamets professioner i skollagen (SFS 2010:800). I samtalen framkommer hur professionerna behöver samvaron med varandra i teamet som en ”ventil” för att få uttrycka sig. Hjörne och Säljö (2008) visar i sin studie hur professionerna bejakar och ger stöd till varandra och sällan utvecklar samtalen till en annan nivå än den förgivettagna. Trots styrdokumentens (Socialstyrelsen & Skolverket, 2014) ambition och vilja till att de olika professionerna ska befrukta varandras kompetenser. Vidare torde det vara så att den makt det innebär för elevhälsans professioner att vara de som har givits tolkningsföreträdet att definiera avvikelsen

och därmed sanktionera de åtgärder den enskilde bedöms behöva, uppstår makten gentemot det som finnes utanför den diskursiva praktiken. Att bedömas vara de som har specifik kunskap som de som är utanför den diskursiva praktiken behöver, torde kunna tolkas såsom makt.

Eftersom normen betraktas genom kunskapskraven som eleverna minst ska uppnå, blir det därigenom kunskapskraven som styr uppdraget. Kontrasten mellan att arbeta förebyggande i samarbete med skolans övriga aktörer utifrån en långsiktighet, till att utföra akutlösningar för eleverna när de riskerar att ej nå kunskapskraven blir det som avgör, och elevhälsan gör det som är möjligt att utföra utifrån de begränsningar som motstridigheten i uppdraget utgör. Därmed synliggör analyserna de förväntningar som finns mellan ”vi och dem”. En gemensam makt inom expertgruppen framträder och skapar en allians gentemot ”dem”, de undervisande lärarna som därmed finnes utanför. Persson och Persson (2012) menar, att det genom de mer stringenta kunskapskraven och en betygsskala i fler steg än tidigare, kan urskiljas en mer nyttoinriktad skola där de ideologiska frågorna har ställts i skuggan av kunskapskraven.

Professionerna agerar utifrån styrdokument och lagtexter, och följer därmed sitt uppdrag. Foucault menar enligt Lindgren (2010) att makt ska studeras på de underkuvades nivå. Men vem är det som är underkuvad? Makten är rörlig och förflyttar sig och flyter mellan utbildningspolitikens disciplinära makt, till elevhälsans meningsskapande kring barn i behov av särskilt stöd. I ett historiskt perspektiv finner vi hur styrdokumentet dikterar de ”sanningar” som tjänar som en måttstock för avvikelse. Ahlberg (2013) nämner bland annat utifrån SIA-utredningen, hur man talade om en skola med undervisningssvårigheter. Efter Lgr-80 har skolan blivit mer decentraliserad och elevhälsan har fått en mer framträdande roll som dessutom är ytterst reglerad utifrån ett flertal regelverk (Hjärne & Säljö, 2008; Socialstyrelsen & Skolverket, 2014). Vad gör dessa styrdokument med elever och lärande? Ju mer stringenta styrdokumentet är, desto fler barn i behov av särskilt stöd produceras. Eftersom normen utgörs av styrdokumentet. Vilket torde innebära att elevhälsan och elever producerar och reproducerar varandra.

Den disciplinära makten formar och ska skapa nyttiga individer som ska tjäna det politiskt normativa (Foucault, 2009). Å ena sidan skapar utbildningspolitiken de professioner som behövs för att tjäna det normativa syftet med styrdokumentet, men å andra sidan så måste det utifrån detta perspektiv också skapas individer som ska åtnjuta det stöd som elevhälsan kan erbjuda.

Ja men vad är det egentligen vi säger när vi sitter här inne, vad är det vi säger, nu är det ju bakom lykta dörrar och det kanske inte är bra det heller, men faktiskt, vad är det vi säger för hur vi säger och uttrycker oss det tar vi med oss när vi möter pedagogerna (samtal i elevhälsa, 2014-05-08).

5.3 Framtida forskning

Resultatet av denna studie har visat hur utbildningspolitiken utifrån skollag och styrdokument pekar ut riktningen för de professionellas meningsskapande om barn i behov av särskilt stöd. Studien visar hur elevhälsans formuleringsprocesser tar form angående företeelsen och hur barn i behov av särskilt stöd konstrueras genom de funna diskurserna.

Studiens intresse var att finna meningsskapandet i en diskursiv praktik såsom ett elevhälsoteam i årskurs 7-9. Inte att leta rätt eller fel, ej heller att visa en bild som går att generalisera alla elevhälsoteam utifrån. Att utveckla denna studie utifrån en jämförande analys genom att studera flera elevhälsoteam och då med utgångspunkt i olika socioekonomiska förhållanden. På så sätt kan en undersökning göras om meningsskapandet skiljer sig mellan olika skolor beroende på dess upptagningsområde utifrån perspektiv på etnicitet, social tillhörighet och bostadsform.

6. Referenser

- Ahlberg, Ann (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik-att bygga broar*. Stockholm: Liber.
- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion Vetenskapsfilosofi och kvalitativmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andreasson, Ingela (2007). *Elevplanen som text- om identitet, genus, makt och styrning i skolans elevdokumentation*. (Göteborgs studies in Educational Sciences, 259). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis).
- Andreasson, Ingela., Ekström, Pija & Lundgren, Marianne (2011). Skolans praktik – att styra mot idealet. I A. Ahlberg (Red.) *Specialpedagogisk forskning En mångfasetterad utmaning*. (ss. 281-298). Lund: Studentlitteratur.
- Asp-Onsjö, Lisa (2006). *Åtgärdsprogram – dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis 248.
- Assarson, Inger (2007). *Talet om en skola för alla Pedagogers meningskonstruktioner i ett politiskt uppdrag*. (Malmö Studies in Educational Sciences, 28). Malmö: Malmö Högskola.
- Assarson, Inger (2009). *Utmaningar i en skola för alla – några filosofiska trådar*. Stockholm: Liber.
- Backlund, Åsa (2007). *Elevvård i grundskolan – Resurser, organisering och praktik*. (Institutionen för socialt arbete, nr 21). Stockholm: Stockholms universitet.
- Björck-Åkesson, Eva (2007). *Specialpedagogik – ett kunskapsområde med många dimensioner*. I C. Nilholm & E. Björck-Åkesson (Red.), *Reflektioner om specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (ss. 85-93). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Björck-Åman, Camilla (2014). *Extremfall, stjärnelever och verktygsskramlare En diskursanalytisk studie av lärares tal om studerande som behöver särskilt stöd*. Diss; Åbo Akademi: Finland.
- Bolander, Eva & Fejes, Andreas (2009). *Diskursanalys*. I A. Fejes & R.Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (ss. 81-104). Stockholm: Liber.
- Bryman, Alan (2012). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Börjesson, Mats (1997). *Om skolbarns olikheter Diskurser kring ”särskilda Behov” i skolan – med historiska jämförelsepunkter*. Skolverket: Stockholm.
- Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2003). *I problembarnens tid*. Carlssons Bokförlag: Helsingborg.
- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2007). Introduktion. I M. Börjesson & E. Palmblad (Red.), *Diskursanalys i praktiken* (ss. 7-26). Malmö: Liber.
- Ekström, Pija (2004). *Makten att definiera: En studie av hur beslutsfattare formulerar villkor för specialpedagogisk forskning*. (Göteborg studies in educational sciences, 209). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Emanuelsson, Ingemar, Persson, Bengt & Rosenqvist, Jerry (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området*. En kunskapsöversikt. Stockholm: Skolverket.
- Fischbein, Siv (2007). Specialpedagogik i ett historiskt perspektiv. I Nilholm, C & Björk-Åkesson, E (Red.), *Reflektioner om specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (ss. 17-27). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Forkby, Thorbjörn (2007). I normaliseringens närhet. I M. Börjesson & E. Palmblad (Red.), *Diskursanalys i praktiken* (ss. 74-99). Malmö: Liber.
- Foucault, Michel (1982). The subject and power. I J. D Faubion (Red.), *Power: Essential works of Foucault 1954-1984. Volume 3* (ss. 326-348). London: Penguin book.
- Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Foucault, Michel (2008). *Diskursernas kamp*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Foucault, Michel (2009). *Övervakning och straff Fängelsets födelse*. Lund: Arkiv Moderna klassiker.
- Foucault, Michel (2010). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. Lund: Arkiv Moderna klassiker.
- Gerrbo, Ingemar (2012). *Idén om en skola för alla och specialpedagogisk organisering i praktiken*. (Gothenburg studies in educational sciences 326). Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Hjärne, Eva & Säljö, Roger (2008). *Att platsa i en skola för alla: elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Isaksson, Joakim (2008). *Spänningen mellan normalitet och avvikelse. Om skolans insatser för elever i behov av särskilt stöd*. (Avhandling för doktorsexamen, Umeå Universitet). Umeå: Print och Media.
- Jakobsson, Anders (2013). Att undersöka kunskapstrender med hjälp av PISA Likvärdighet, förståelse och kunskapssyn. Utbildning & Demokrati Örebro Universitet, *Tidsskrift för didaktik och utbildningspolitik*, vol. 22, nr 3, s 13-36.

- Karlsson, Yvonne (2007). *Att inte vilja vara problem – social organisering och utvärdering av elever i en särskild undervisningsgrupp*. Linköping Studies in Pedagogic Practices No. 6 Linköping Studies in Behavioural Science No. 123. Linköping: Linköpings Universitet.
- Lindgren, Sven-Åke (2010). Michel Foucault och sanningens historia. I P. Månsson (Red.), *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*. (ss. 347-372). Stockholm: Prisma.
- Lgr (1962). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Kungliga Skolöverstyrelsen.
- Lgr (1969). *Läroplan för grundskolan. Allmän del*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- Lpo (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.
- Lgr (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.
- Lutz, Kristian (2009). *Kategoriseringar av barn i förskoleåldern – Styrning & administrativa processer*. (Malmö Studies in Educational Sciences No. 44). Malmö: Malmö högskola Lärarutbildningen.
- Lutz, Kristian (2014). *Specialpedagogiska aspekter på förskola och skola Möte med det som inte anses lagom*. Stockholm: Liber.
- Möllås, Gunvie (2009). "Detta ideliga mötande" *En studie av hur kommunikation och samspel konstituerar gymnasieelevers skolpraktik*. (School of Education and Communication Jönköping University Dissertation Series No. 8). Jönköping: Högskolan Jönköping.
- Nilholm, Claes (2006). *Möten? Forskning om specialpedagogik i ett internationellt perspektiv*. Örebro Universitet: Vetenskapsrådets rapportserie 9:2006.
- Nilholm, Claes (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Linköping: Studentlitteratur.
- Nilsson, Roddy (2008). *Foucault - en introduktion*. Århus: Scandinavian Book.
- Persson, Bengt (2008). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Persson, Bengt & Persson, Elisabeth (2012). *Inkludering och måluppfyllelse – att nå framgång med alla elever*. Stockholm: Liber.
- Rose, Nikolas (1995). Maktens mentaliteter Politisk styrning, auktoritet och expertis i den avancerade liberalismen. I Hultqvist, K & Petersson, K (Red.), *Foucault Namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik* (ss. 41-59). Stockholm: HLS förlag.
- SFS (1985:1100). *Skollagen*.
- SFS (2010:800). *Skollagen*.

Skolverket (2009). *Särskilt stöd i grundskolan En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*. Stockholm: Fritzes.

Skrtic, Thomas M (2005). *A political economy of learning disabilities*. Learning Disability Quarterly University of Kansas, volume 28, p 149-155.

Socialstyrelsen & Skolverket (2014). *Vägledning för elevhälsan*.

SOU (2000:19). *Från dubbla spår till Elevhälsa i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling*.

Svenska Uneskorådet (2006). *Salamanca-deklarationen och Salamanca+10*. Svenska Uneskorådets skriftserie 2006:2.

Tanner, Marie (2009). *Från en skola för alla till en skola för varje? KAPET* Karlstads Universitets Pedagogiska tidskrift, årgång 5, nr 1, s. 75-89.

Thornberg, Gunbritt (2006). *"Bara man ser till barnets bästa" En studie av lärares yrkesetiska övervägande i en skola för alla*. Doktorsavhandling inom den Nationella Forskarskolan i Pedagogiskt Arbete nr 1. Karlstad: Karlstads Universitet.

Utbildningsdepartementet (2009). *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet. Ds 2009:25 Dell*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wibeck, Victoria (2010). *Fokusgrupper. Om fokuserande gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2007). *Diskursanalys som teori och metod*. Roskilde: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1

Ni har möte i elevhälsan och har fått in följande ärende. Jag vill att ni diskuterar detta förutsättningslöst, med utgångspunkt på att det inte finns rätt eller fel. Utan gör som ni brukar när ni får ett ärende.

En lärare är mentor för årskurs 7 i en F-9 skola i en mindre stad. På skolan finns ca 400 elever. Skolans upptagningsområde är blandat utifrån socioekonomiska förhållanden. Vilket innebär dels villaområde med etniskt svenska familjer, samt hyreslägenhetsområde med bland annat invånare som har annat etniskt ursprung.

I denna klass går 27 elever. I klassen finns sju elever som har åtgärdsprogram och tre av dessa elever är under skolpsykologisk utredning. Mentorn i klassen är lärare i engelska och träffar sina elever fyra lektioner i veckan, samt ytterligare en lektion för mentorstid. Rektor på skolan är insatt i problematiken för de elever som finns i klassen och har gjort bedömningen att lyfta detta ärende i elevhälsan. Vårdnadshavare är vidtalad.

Bakgrund: Pojken bor med sin mamma och två äldre bröder, som båda går på gymnasiet. Den äldsta brodern har diagnosen Aspergers syndrom, och klarar sig bra i skolan. Pojken har fått extra stöd i matte under årskurs 4-6, dock ej sen han började i årskurs 7. Nu befinner vi oss i mitten av vårterminen i årskurs 7. I skolhistoriken utifrån de åtgärdsprogram som finns, beskrivs pojken som ett ensamt och tillbakadraget barn som ofta måste pushas för att sätta igång med sina uppgifter. Extrastödet i matte har varit kontinuerligt och har givits hos en speciallärare några gånger i veckan. De nationella proven i matematik har inte nått till godkänt.

Anledningen till att ärendet lyfts i elevhälsan är följande:

Pojken har under en längre period, i stort sett hela årskurs 7, haft svårt att tillgodogöra sig undervisningen. Han hinner inte bli färdig under lektionerna, vilket har resulterat i många hemuppgifter. Resultaten på prov och likande är mycket låga i de flesta ämnen, förutom i hemkunskap. Han glömmer ofta att ta med böckerna hem. Pojken beskrivs som glömsk och ostrukturerad. Han har ingen ordning på sitt material, slarvar bort papper och liknande. Ofta sitter han bara och stirrar ut genom fönstret och struntar i att arbeta, läraren har försökt prata med honom, men får bara otrevliga svar. Mentorn har även fått signaler från andra lärare att pojken kräver mycket bekräftelse. Mentorn beskriver vidare att pojken, även har börjat vara otrevlig mot klasskamrater, han svär och skriker åt dem. Pojken sitter ofta kvar i uppehållsrummet trots att lektionerna har startat, när skolvärdinnan försöker få honom att gå till sina lektioner, svarar han otrevligt.

Samarbetet med hemmet har fungerat bra, men nu beskriver mentorn att mamman är trött och orkar inte med alla hemuppgifter. Mamman anser att skolan inte sköter sitt uppdrag. Hon har fått information om att skolan kontaktat elevhälsan.

Vårdnadshavare för en flicka i årskurs 9 har under en lång tid haft kontinuerliga möten med mentor och speciallärare angående flickans skolsituation.

Skolan är belägen i en mindre ort och är en F-9 skola. På skolan finns ca 250 elever. De flesta elever kommer från närområdet, vilket betyder villaområden. En del av eleverna kommer med skolskjuts från närliggande områden, som är ute på landsbygden.

I klassen som flickan tillhör finns 17 elever. Mentorn för klassen är so-lärare, och undervisar även i svenska. Vilket innebär att mentorn träffar sina elever ca 8 lektioner i veckan.

Bakgrund: Flickan bor med sina föräldrar och ett yngre syskon, som går i årskurs 6 på samma skola. Flickan åker skolskjuts från hemmet varje dag, vilket tar ungefär 20 minuter. Tre av veckans dagar får flickan vänta i skolan i ca 30 minuter på skolskjutsen, detta pga organisationsskäl och logistik med andra skolor och institutioner.

Flickan har haft svårigheter med sitt skolarbete sen årskurs 1, då bedömningen var att hon inte kunde ta till sig läsundervisningen, läsinlärningen gick trögt och långsamt. Läskoden knäcktes inte förrän i mitten av årskurs 3. Talpedagog var inkopplad i årskurs 1-3, för att arbeta med fonologisk medvetenhet.

I historiken i övrigt beskrivs flickan som en svagpresterande elev. De lärare som tidigare arbetat med flickan beskriver henne som lugn, osäker och svårt med kamratrelationer, detta tror man beror på att genom svårigheterna så tillskrivs flickan en låg status i kamratgruppen samt att hon beskrivs som lite barnlig för sin ålder.

Flera åtgärdsprogram är skrivna med fokus på inlärningssvårigheter och stöd av speciallärare i synnerhet i läsning och läsförståelse.

Skolledningen tillsammans med mentor har försökt få familjen att gå med på en psykologutredning med frågeställning sarskola, vilket familjen ej vill gå med på. Denna diskussion har skolan och vårdnadshavare haft sedan årskurs 7. Rektor har beslutat att lyfta ärendet i elevhälsan. Vårdnadshavarna är vidtalade.

Anledning till att ärendet lyfts i elevhälsan är följande:

Utifrån det sista mötet med familjen och mentor samt speciallärare (drygt en vecka sen). Föräldrarna vill byta skola, till grannkommunen. Detta därför de inte anser att flickan utvecklas och går framåt som hon bör, trots stöd av speciallärare. Denna finns i klassrummet stora delar av veckan, men flickan går också iväg till specialläraren ca 2-3 lektioner i veckan.

Undervisande lärare anser att de gör och har gjort vad de kan. Stöd av speciallärare både enskilt och till viss del i klassrummet. Flickan har utvecklats bedömer de, men ligger efter sina jämnåriga i kunskapsutveckling i de flesta ämnen.

Kamratrelationerna är pressade anser lärarna, det beror på, menar de att flickan tar mycket tid i klassrummet, hon gråter öppet ibland. De beskriver att det finns ett allmänt missnöje i klassen, och flickan får ta emot hårda ord från kamraterna. Rasterna löser man genom att flickan oftast är inne och jobbar med skolarbete. Detta anser man fyller två funktioner, dels slipper flickan få höra ytterligare glåpord ute på rasten dels att hon behöver jobba extra.

Bilaga 2

Vårdnadshavare för en flicka i årskurs 9 har under en lång tid haft kontinuerliga möten med mentor och speciallärare angående flickans skolsituation.

Skolan är belägen i en mindre ort och är en F-9 skola. På skolan finns ca 250 elever. De flesta elever kommer från närområdet, vilket betyder villaområden. En del av eleverna kommer med skolskjuts från närliggande områden, som är ute på landsbygden.

I klassen som flickan tillhör finns 17 elever. Mentorn för klassen är so-lärare, och undervisar även i svenska. Vilket innebär att mentorn träffar sina elever ca 8 lektioner i veckan.

Bakgrund: Flickan bor med sina föräldrar och ett yngre syskon, som går i årskurs 6 på samma skola. Flickan åker skolskjuts från hemmet varje dag, vilket tar ungefär 20 minuter. Tre av veckans dagar får flickan vänta i skolan i ca 30 minuter på skolskjutsen, detta pga organisationsskäl och logistik med andra skolor och institutioner.

Flickan har haft svårigheter med sitt skolarbete sen årskurs 1, då bedömningen var att hon inte kunde ta till sig läsundervisningen, läsinläringen gick trögt och långsamt. Läskoden knäcktes inte förrän i mitten av årskurs 3. Talpedagog var inkopplad i årskurs 1-3, för att arbeta med fonologisk medvetenhet.

I historiken i övrigt beskrivs flickan som en svagpresterande elev. De lärare som tidigare arbetat med flickan beskriver henne som lugn, osäker och svårt med kamratrelationer, detta tror man beror på att genom svårigheterna så tillskrivs flickan en låg status i kamratgruppen samt att hon beskrivs som lite barnslig för sin ålder.

Flera åtgärdsprogram är skrivna med fokus på inlärningssvårigheter och stöd av speciallärare i synnerhet i läsning och läsförståelse.

Skolledningen tillsammans med mentor har försökt få familjen att gå med på en psykologutredning med frågeställning särskola, vilket familjen ej vill gå med på. Denna diskussion har skolan och vårdnadshavare haft sedan årskurs 8. Rektor har beslutat att lyfta ärendet i elevhälsan. Vårdnadshavarna är vidtalade.

Anledning till att ärendet lyfts i elevhälsan är följande:

Utifrån det sista mötet med familjen och mentor samt speciallärare (drygt en vecka sen). Föräldrarna vill byta skola, till grannkommunen. Detta därför de inte anser att flickan utvecklas och går framåt som hon bör, trots stöd av speciallärare. Denna finns i klassrummet stora delar av veckan, men flickan går också iväg till specialläraren ca 2-3 lektioner i veckan.

Undervisande lärare anser att de gör och har gjort vad de kan. Stöd av speciallärare både enskilt och till viss del i klassrummet. Flickan har utvecklats bedömer de, men ligger efter sina jämnåriga i kunskapsutveckling i de flesta ämnen.

Kamratrelationerna är pressade anser lärarna, det beror på, menar de att flickan tar mycket tid i klassrummet, hon gråter öppet ibland. De beskriver att det finns ett allmänt missnöje i

klassen, och flickan får ta emot hårda ord från kamraterna. Rasterna löser man genom att flickan oftast är inne och jobbar med skolarbete. Detta anser man fyller två funktioner, dels slipper flickan få höra ytterligare glåpord ute på rasten dels att hon behöver jobba extra.

Bilaga 3

Denna skola är belägen i centralorten i en mindre kommun. Skolan är en F-9 skola. På skolan finns ca 600 elever. Skolans upptagningsområde är dels, innerstaden med lägenhetsområde, dels villaområde en liten bit ifrån skolan.

Bakgrund: En lärare är mentor för en klass årskurs 8. I klassen finns 23 elever. Läraren är ma/no lärare och träffar sina elever 6 lektioner i veckan. Det har varit stökigt i klassen sen årskurs 7. Nu vill läraren ha hjälp av elevhälsoteamet, pga att orken och engagemanget tryter.

Anledning till att ärendet lyfts i elevhälsan är följande:

Denna klass är känd på skolan som en klass som det är mycket svårt att få ordning på. Utifrån mentorns beskrivning är det en grupp med ca 7-8 elever som startar och oftast får de flesta av de andra eleverna med sig. Mentorn menar att det är så på de flesta lektioner. Det finns dock tillfällen som är lugnare, då oftast idrotten, men mentorn nämner att det även kan fungera när klassen har engelska. I språkvalet är eleverna uppdelade, vilket oftast också innebär lugnare lektioner.

Mentorn beskriver situationen som fullständigt ohållbar nu. Eleverna får inget gjort, utan pratar och är uppe och springer i klassrummet. Mentorn menar att eleverna är fullständigt respektlösa mot varandra och vuxna, lyssnar inte på den vuxne i klassrummet. Elevernas betyg rasar.